

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЖЛОБНИЦЬКА ЮЛІЯ ДМИТРІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри загального та
прикладного мовознавства і слов'янської філології
д. філол. наук, доцент
Г.В. Ситар
«___» грудня 2020 р.

**НЕОЛОГІЗМИ В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА: СЕМАНТИКО-
СТРУКТУРНА ТИПОЛОГІЯ**

Спеціальність 035 Філологія

Кваліфікаційна (магістерська) робота
Освітня програма «Українська мова та література»

Науковий керівник:
Пилипак В.П.
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри загального та
прикладного мовознавства і слов'янської філології

_____
(підпис)

Оцінка: _____ / _____ /

_____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Жлобницька Ю.Д. Неологізми в поезії Василя Стуса: семантико-структурна типологія. Спеціальність 035 «Філологія», Освітня програма «Українська мова та література». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020.

У кваліфікаційній роботі визначено структурні, словотвірні типи новотворів поета. Схарактеризовано неологізми-оказіоналізми як результат індивідуально-авторської мовотворчості. Окреслено семантико-функціональні особливості неологізмів в поезії Василя Стуса.

Ключові слова: неологізми, оказіоналізми, словотвір, семантика, типологія, В. Стус.

Бібліограф.: 80.

Zhlobnytska Y. D. Neologisms in the poetry of Vasyl' Stus: semantic-structural typology. Specialty 035 "Philology", Educational program "Ukrainian language and literature". Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2020.

There are structural, word-forming types of the poet's innovations determined in the qualification work. Neologisms-occasionalisms are characterized as a result of individual-author's language creation. Semantic and functional features of neologisms in the poetry of Vasyl' Stus are outlined in the qualification work.

Key words: neologisms, occasionalisms, word formation, semantics, typology, V. Stus.

Bibliography .: 80.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	7
1.1. Неологізми як мовні одиниці в лексикології: поняття, типи, функції	7
1.2. Неологізми-оказіоналізми – результат індивідуально-авторської мовотворчості.....	22
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНА ТИПОЛОГІЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА	38
2.1. Структурні, словотвірні типи новотворів поета.....	38
2.2. Семантико-функціональні особливості неологізмів в поезії Василя Стуса.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасну інформаційну епоху ми всі є свідками, що всі живі мови як відкриті та динамічні системи знаходяться постійно в русі, у розвитку, зазнають кількісних і якісних змін, модифікуються у просторі й часі, реагуючи на зрушення в суспільстві та в мовній свідомості їх носіїв, проте водночас зберігають ознаки стабільності та цілісності. Цим забезпечується виконання мовами їх головної ролі — засобу спілкування, реалізація таких функцій, як акумулювання досвіду суспільства, зв'язок між різними поколіннями та збереження багатовікової пам'яті етносів.

Із-поміж переважної більшості лінгвістів уже загальновизнано: серед відомих ярусів мовної системи найбільш схильний до змін і перетворень є лексичний, нерозривно пов'язаний із історією, культурою та менталітетом певної нації.

Нині у філологічній науці домінує постулат: на співвідношення динамічного й статичного у складній та кількарівневій багатофункційній системі, якою виступає людська мова, важливе значення має різноаспектний зв'язок мови і суспільства. Розвиток останнього активно впливає на лінгвальну систему, а вона, відповідно, на певну соціальну спільноту. Теоретики мовознавства здавна оперують поняттями *синхронія* і *діахронія*, *динаміка* і *статика*, які запровадив свого часу відомий учений Фердинанд де Сосюр.

Незаперечним виступає факт, що кожна жива мова як матеріально-духовна система кількох підсистем, як і все в природі й суспільстві, поступально рухається, видозмінюється. Особливо переконливим свідченням цьому є лексико-семантичний і словотвірний рівні української мови кінці ХХ — початку ХХІ століть. На цьому часовому проміжку в названих рівнях (особливо в першому з них) простежується істотна динаміка як кількісного, так і якісного характеру. Це пов'язано передусім із бурхливими подіями та перетвореннями в Україні — здобуття незалежності, зміна суспільно-політичного та економічного ладу, революції (2004-2005 і 2013-2014 років),

анексія Криму Російською Федерацією, війна на Сході держави (частина Донецької і Луганської областей), введення військового стану в деяких областях України (грудень 2018 року), набуття українською мовою державного статусу та ін. а також і в світовій спільноті — глобалізаційні процеси, перехід до інформаційної епохи, науково-технічний прогрес, боротьба за сфери впливу, воєнні та релігійні конфлікти, еміграційні рухи, тероризм, корупція тощо. Нерідко всім, названим вище, зумовлені докорінні зміни в лексиці та семантиці слів, які дають нам підстави стверджувати про наявність діахронії на певному синхронному зрізі мови.

На нинішньому етапі розвитку української мови динаміку в її лексико-семантичній системі, зокрема кількісного оновлення вивчають ряд лінгвістів: Д. Х. Баранник [13-14], С. С. Єрмоленко [38-41], Є. А. Карпіловська [54-55], Г. М. Вокальчук [25-26], О.О. Тараненко [22], О. Арешенкова [6-7] та ін. Нині також учені студіюють якісні зміни в лексико-семантичній системі мови, зокрема явища вторинного семіозису, архаїзацію й пасивізацію певних шарів лексики, актуалізацію слів, що перебували на периферії лексико-семантичної системи, активізацію національних дериваційних процесів, спричинену як естра-, так і інтралінгвальними. Названі вище процеси в лексиці та семантиці відображають явні та приховані механізми мовного поступу. Помічено, що зміна в одній із ланок словникової системи неминуче викликає своєрідну ланцюгову реакцію модифікацій в інших. Трансформації в семантиці лексеми, незалежно від того, чи вони є наслідком внутрішнього розвитку, чи іншомовного впливу, ніколи не обмежуються будовою одного слова, а спричиняють значеннєві зрушення у структурно споріднених чи семантично детермінованих мовних одиницях.

Мета дослідження полягає в аналізі неологізмів в поезії Василя Стуса в аспекті їхньої семантико-структурної типології як сукупності формально-змістових засобів вираження семантичного змісту.

Мета роботи зумовлює розв'язання низки завдань, зокрема:

- з'ясувати особливості неологізмів, їх функцію й типологію;

- схарактеризувати неологізми-оказіоналізми як результат індивідуально-авторської мовотворчості;
- визначити структурні, словотвірні типи новотворів поета;
- дослідити семантико-функціональні особливості неологізмів в поезії Василя Стуса.

Методи дослідження:

1. Аналіз та синтез зібраного мовного матеріалу.
2. Метод класифікації – при узагальненні й систематизації словотвірних моделей індивідуально-авторських неологізмів.
3. Описовий метод – при описуванні семантико-функціональної специфіки аналізованих неологізмів.

Об'єктом дослідження є індивідуально-авторські неологізми в поезії Василя Стуса.

Предмет дослідження:

Словотвірні типи індивідуально-авторських неологізмів Василя Стуса та їхнє семантико-функціональне навантаження.

Матеріал дослідження збірки поезій Василя Стуса матеріалі збірок В. Стуса «Круговерть», «Зимові дерева», «Веселий цвинтар», «Час творчості» та «Палімпсести».

Наукова новизна роботи зумовлена актуальністю теми та доповненням уже відомих класифікацій словотвірних типів оказіоналізмів Василя Стуса новими типами та їхнім семантико-функціональним трактуванням.

Апробація результатів дослідження – участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук» у м. Одеса, Україна, 27-28 листопада 2020 р. і публікація статті «Неологізми як феномен сучасності: поетичні індивідуально-авторські неологізми Василя Стуса» у збірнику матеріалів конференції (у друці).

Структуру роботи становить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

1.1. Неологізми як мовні одиниці в лексикології: поняття, типи, функції

У кожній мові, яка інтенсивно розвивається, надзвичайно важливою рисою є також стійкість, константність значного за обсягом пласту лексичних одиниць. Це архіважливий комунікаційний складник. Адже без статичності мовний розвиток створив би неупорядкованість і хаос, порушив би тяглість у лексичній системі, призвів би до непорозуміння між давніми і сучасними українцями. Тоді б ми втратили величезні та багатовікові мовні й інтелектуальні надбання та здобутки етносу (історичні, культурні, моральні, естетичні, правові, науково-технічні, економічні тощо). Через це більшість лінгвістів вважає, що в мовах у межах 60-90% слів основного фонду мають бути стабільними, а інша частина (десь 10-40%) — може бути змінною, тобто новою або відродженою. Студіювання мовних елементів із погляду динаміки дає змогу виявити як процеси новозапозичення або витворення нових слів різними способами словотворення (*архіватор, футволейбол, автомайданівка, україновиховання, коштодавець, крипторинок, ватний* «той, який веде проросійську або антиукраїнську пропаганду; проросійський», *жовто-блакитні* «гравці національної збірної України» та ін.), так і пасивізації низки лексичних одиниць (напр.: *політінформація, соцзобов'язання, СРСР, ленінець, купонокарбованець, міліціонер* та ін.). Помічено, що нерідко рух від відомого до нового супроводжується функціонуванням варіантних і синонімічних одиниць на певному етапі розвитку мови (часто вони являють собою перехідні сходинки від колишньої літературної норми до нової): *діаспорець* — *діаспорит* — *діаспорівець* — *діаспорник* — *діаспорянин*; *мітингуючий* — *мітинговець* — *мітингар* — *мітингувальник*; *вк-зівниця* — *вкізівка* — *вказівник* — *указка*; *інтернет* — *мережа* — *всемережжя* — *павутина*;

депутат — нардеп — мандатносець ірон.— значконосець ірон.— деп — кнопокодав; відображати — відбивати — віддзеркалювати тощо.

Необхідний баланс динаміки й статичності як двох невід'ємних особливостей існування мови забезпечує рівновагу тієї чи тієї лінгвальної системи, а абсолютизація одного з цих чинників неминує призводити до суперечностей в оцінці мовної специфіки.

Нині переважна більшість лінгвістів, зокрема Ажнюк Б. М. [1-2], Андрейченко О. І. [5] Архангельська А. М. [9-10] із-поміж чинників розвитку словникового складу мови виділяє:

1) *Фактори екстралінгвальні* — здобуття Україною незалежності й поступове її утвердження; відродження і розбудова нових державних політичних, економічних та культурних установ та організацій; усунення одновладдя Комуністичної партії, поява та функціонування багатопартійної системи; демократизація суспільства; Помаранчева революція; Революція Гідності; анексія Криму Російською Федерацією, бойові дії на Сході України й АТО; Операції Об'єднаних сил (ООС); зростання національної свідомості й патріотизму в пересічних жителів України, формування громадянського суспільства; використання української мови у статусі офіційної (державної), піднесення її соціального престижу, зростання зацікавлення громадян лінгвальними проблемами, а тому, безперечно, сприяло зростанню ролі рідної мови, розширенню її функцій у соціумі, підвищенню інтересу суспільства до мовних питань і проблем та їхня політизація; покращення мовної політики в державі; певне усунення цензури й самоцензури; подальше розширення міжнародних політичних, економічних, наукових, культурних та ін. контактів українців з іншими етносами, інтенсивні міграційні процеси, туристичний обмін і поїздки; науково-технічний розвиток, особливо впровадження нових інформаційних технологій; зростання ролі інтернету, істотне розширення меж комунікативно-інформаційного покриття щодо різних сфер людського буття; зміна мовних смаків і моди на слова (естетичні смаки певної доби); зміни в соціальній структурі українського суспільства, інтелектуалізація та багато ін.

2) *Інтралінгвальні чинники* — системність мови, що ґрунтується на взаємозалежності її елементів; відродження і збагачення питомих структурних ознак національної мови, дещо нівельованих у радянську епоху; тенденція до інтеграції елементів мови; принцип економії мовної енергії, лінгвальних засобів; надання переваги більш емоційно-експресивним мовним формам; дія аналогічних тенденцій у словотворі та лексиці, що сприяли її подальшому розвитку, набуттю новизни та ін.

3) У лексико-семантичній і словотвірній системах сучасної української мови вона виявляється в:

1) активному запозиченні слів здебільшого з мови міжнародного спілкування — англійської, а також лексичних одиниць із деяких інших лінгвальних систем, які вживаються і засвоюються переважною більшістю мов світу та стають інтернаціоналізмами: *електролітак* «літак із електродвигуном, що живиться від акумуляторів, установлених на ньому», *гіроскутер* «вуличний електричний транспортний засіб, що складається з горизонтальної планки з двома колесами з боків»; *бот* (англ. *bot*) (скорочено від робот) «програмне забезпечення, котре використовується для збору даних»; *дрон* (англ. *drone* — трутень) «безпілотний літальний апарат військового чи цивільного призначення»; *краудфандинг* (англ. *crowdfunding* — «народне фінансування» *crowd* — букв. «натовп») «спосіб колективного фінансування на основі добровільних внесків»; *бариста* (з італ. *barista*—букв. «людина, яка працює за стійкою в барі») «фахівець із приготування кави (здебільшого еспре-со)»; *феншуй* (із кит. *feng shui* [фен шуй] «давнє містичне вчення в Китаї про гармонію людини і Всесвіту; найдоцільніше освоєння простору з користю для людини; гармонійне поєднання компонентів інтер'єру та меблів».

2) калькуванні деяких слів: *працеголік/трудоголік* (з англ. *workaholic*), *рукоборство* (з англ. *arm-wrestling* від англ. *arm* — рука й англ. *wrestling* — спортивна боротьба), *бритоголовий* (з англ. *skin-head* — бритоголовий від *skin* — шкіра і *head* — голова), *новомова* (з англ. *new speak*), *виживання* (з англ. *survival*), а також деякі однокореневі слова: *крутий* (із амер. розм. *tough* —

злочинний, хуліганський; можливий також вплив англ. *cool* (у переносному значенні) — нахабний, безсоромний);

3) інтенсифікації іншомовних дериваційних ресурсів — основ і скорочень (аброморфем) (*блог, б'юті-, інтернет-, крипто-, медіа-, відео-, аудіо-, тар-, кібер-, топ-, веб-, IT-, е-, -терапій-, -кратій-*), суфіксів та суфіксоїдів (*-ман, -фоб, -фобій-, -їд, -цид, -гейт*), префіксів та префіксоїдів (*пост-, нано-*) [79, с. 58].;

4) запозиченні з англійської мови нового способу словотворення — телескопії (н-д: *веломобіль, бандюкович*);

5) активному вживанні варваризмів (здебільшого в латинській графіці: *B2B, 5G, PR, SMS, VIP, WEB, Wi-Fi, iPhone, iPod* та ін.;

б) окремих семантичних запозиченнях у структурі українського лексикону (пор. англ. *star* — укр. *зірка* — «людина, яка прославилася в якійсь сфері діяльності (у мистецтві, літературі, спорті і т. ін.); популярна публічна особа»; англ. *pirate* — укр. *пірат* — «той, хто займається незаконним виробництвом і розповсюдженням аудіо- і відеопродукції, комп'ютерних програм, книг, магнітофонних записів тощо, нехтуючи законом про авторські права», англ. *yo-yo* — укр. *йо-йо* «футбольна команда, яка то вибуває із Англійської прем'єр-ліги, то знову входить до неї» та ін.

Глобалізаційні впливи сприяють інтенсивному поповненню української лексичної системи переважно книжними одиницями, серед яких домінують терміни з різних наук і галузей виробництва. Це стосується й інших сучасних слов'янських мов.

Досить потужній тенденції до інтернаціоналізації в сучасній українській мові протистоїть інша визначальна, яка останніми роками стає більш дієвою і впливовою, тенденція — до *автохтонізації* (або *націоналізації, етнізації*). Це виникнення і розвиток або відродження специфічних рис (питомих мовних явищ та одиниць) у національних мовах, які засвідчують їх відмінність від інших мов, неповторність. Тобто це боротьба за збереження, відстоювання «національного Я», а особливо творення нових слів, враховуючи структурні,

семантичні, стилістичні та інші особливості рідної мови й використовуючи всі потенційні можливості, закладені в ній, прагнення до повернення національної ідентичності й самобутності рідній мові. Характерно, що аналізована тенденція засвідчена передусім у тих слов'янських мовах (зокрема й в українській), які у попередній період зазнали утисків від панівної мови колишніх імперій (СРСР, СФРЮ). Переконливими прикладами слугують одиниці, на зразок: *безпековий, громадянотворення* «процес формування свідомого громадянина держави», *вологодотримувач, голодудувальник, висвята* та ін.

Акцентуємо увагу на тому, що хоч ці тенденції і протиставляються, є здебільшого різновекторними, але, безперечно, вони певним чином взаємопов'язані, взаємозумовлені (іноді навіть взаємопереплетені), а також невіддільні від інших менш виразних тенденцій і впливів. Тобто на лексичному рівні сучасної української мови чітко засвідчено дію основного закону філософії — єдності й боротьби протилежностей. Наприклад, нині це виявляється в істотному посиленні тенденції до *гібридизації*, або *змішаного словотворення*. Суть її полягає в активізації поєднання іншомовних і питомих словотворчих ресурсів — слів, основ, афіксів: *бутербродниця, високоалергенний, відеодзвінок, відеодоказ, медіа-удар, піар-хід, інтернет-розробник, топ-гість, трешовик* та ін.

В українській мові зазначеної вище доби *автохтонізація* найбільш переконливо виявляється в: а) творенні значного корпусу неологізмів на питомій дериваційній базі; б) відродженні давніх, випробуваних тривалою практикою вживання слів і форм; в) у продукуванні пуризмів замість запозичень (особливо з російської, а також із англійської мов); г) збагаченні літературної мови за рахунок внутрішніх ресурсів («олітературнення» колишніх розмовних одиниць, деяких діалектизмів, жаргонізмів й окремих арготизмів).

Нині в українській мові засвідчено ще дві важливі тенденції: до *окниження* («інтелектуалізації») — *орозмовлення* («демократизації»).

Окнижнення — це зростання питомої ваги книжних слів у публіцистичному, художньому, науковому, офіційно-діловому, почасти конфесійному, і навіть розмовному стилях, які вносять відтінок науковості, урочистості, офіційності тощо. На сучасному етапі розвитку української мови це здебільшого новозапозичення-терміни та професіоналізми (*ком'юніті* «об'єднання матеріалів або авторів з певної тематики або мети», *хедхантинг* «один із напрямків пошуку та підбору персоналу ключових і рідкісних, як за фахом, так і за рівнем професіоналізму фахівців; переманювання їх з інших компаній», *квілтинг* «різновид текстильного дизайну, в якому полотно доповнюється стьобаною фактурою», *стронгер* «металева труба, усередині якої встановлена спеціальна спіраль, щоб потік відпрацьованих вихлопних газів при проходженні по каналу виводу газів закручувався навколо своєї осі — як наслідок, одночасно збільшується його швидкість і зменшується рівень тиску»), а також абстрактна лексика (*українськість* «український спосіб життя, ментальність», *підзаконність*, *україноментальність*, *прозахідництво*), офіційно-ділові одиниці (*справочи- нець*, *правочин* «дія особи, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків», *правник*, *провадження*), окремі старослов'янізми (*предстоятель*) тощо. Варто зазначити, що негативним наслідком окнижнення та інтелектуалізації є засмічення текстів іншомовними запозиченнями навіть у тих випадках, коли маємо свої доречніші та вдаліші відповідники.

Орозмовлення. Як відомо, розмовними є слова, що характеризуються невимушеністю і безпосередністю, яскравим позитивним або негативним експресивним і емоційним забарвленням, образністю, особливим стильовим і стилістичним навантаженням, а тому протиставляються стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови. *Орозмовлення* — істотне (порівняно з попередніми періодами розвитку національної мови) кількісне і якісне зростання розмовних слів і форм у художньому, публіцистичному і навіть зрідка в офіційно-діловому та науковому функціональних різновидах української мови (*відключка* «перебування у стані непритомності», *всесезонка*

«автомобільна шина, придатна для будь-якого сезону», *папірячця* зневажл.-ірон. «зібрання документів, праць у паперовому форматі», *безлімітка* «безлімітний інтернет», *електронка*, *есемеска*, *мажорка*, *розкрутити*, *підрізати*, *шалик* та ін.). Можна навести чимало прикладів, коли в процесі активного функціонування, інтенсивного «розкручування» у мові (особливо в мас-медійному та інтернетному дискурсах) розмовні слова поступово втрачали відтінок розмовності й ставати нейтральними лексичними одиницями (*плавчиня*, *борчиня*, *вартівня*, *плекальня*, *барсетка*), проникаючи у всі функціональні різновиди сучасної української мови. Спостерігаємо позитивний процес, коли утворені за допомогою споконвічно українського суфікса *-ин(я)* деякі лексеми поступово витісняють російські входження радянської доби (пор.: *грекиня* (зам. гречанка), *продавчиня* (зам. продавщиця), *плавчиня* (зам. плавчиха). Названі одиниці — переконливе підтвердження прагнення до повернення національної специфіки й самобутності українській мові. Демократизація в українському суспільстві сприяла і демократизації в мові, тобто лібералізації вибору лінгвальних засобів для передавання будь-якої, навіть офіційної інформації. У такі періоди норма стає вільнішою, а процес відторгнення ненормативних явищ припиняється або принаймні уповільнюється. На лексико-семантичному рівні сучасної української мови це засвідчено функціонально-стилістичною розкутістю, істотним збільшенням кількості відроджених лексем, нічим не виправданих запозичень, колоквіальних, соціолектних слів, суржику, okazіonalізмів, а також навіть згрубілої, лайливої і вульгарної лексики: *халявник*, *сенсей* «учитель, наставник», *дебілізуватися* «перетворюватися в дебілів», *стервозний*, *студяга* «студент», *чили́ти* «відпочивати», *жмурик* «покійник» та ін. Наведемо приклади процесів зниження стилістичного регістру мовлення з художнього, мас-медійного та розмовного дискурсів: — *Забирай її, Титаренко. А сюди ту шоблу криміналістів. І швидко на допит цих архарівців, доки Полтава у двері не загрюкала* (О. Ульяненко); «*Віктор Тихонов упевнений, що Тимошенко знову « кине » Ющенко*» (Газета по-українськи.— 2007.— 19 березня); *Мій*

дружбан має дуже стервозний норів (із розм. мовлення).

Субстандартизація тісно пов'язана з попередньою тенденцією. Вона виявляється в інтенсифікації вживання в розмовному, а також і в мас-медійному та художньому стилях субстандартної лексики — некодифікованих розмовних слів (*косячити* «робити помилки, виконувати що-небудь невміло або неохайно, недбало, чинити неправильно», *гуртило/гуртяк/гуртяга* «гуртожиток», *люмпак* «люмпен-пролетар», *відмудохати* «дуже побити когоне-будь»), різних жаргонізмів (*сиги* «сигарети», *фізуха* «фізична форма, у якій перебуває людина», *кабанчик* «міномет», *фінтер* «той, хто виконує фінти з м'ячем») і навіть аргі (*шпілити* «грати в карти», *лох*, *кидало*, *дерибан*).

Пуризація в сучасній українській мові відбувається досить активно і переважно в руслі автохтонізації — творення або відродження питомих лексичних одиниць замість росіянізмів та інших запозичень. Прикладами позитивних одиниць можуть слугувати: *равлик* «значок (@)», *надавтомобіль* «суперкар», *літниця* «дача», *ікономаляр* «іконописець» та ін. Нині вони, як ми вважаємо, стали нормативними та повинні бути кодифікованими. Поте, на жаль, у цьому важливому мовному процесі не все так позитивно, як хотілося б. Адже засвідчено й негативні й небажані пуризми: *гаківка* (зам. *хокей*), *копун* (зам. *футболіст*), *сітківкар* (зам. *тенісист*), *п'ястукар* (зам. *боксер*), *лещетар* (зам. *лижник*), *світли-вєць* (зам. *фотограф*), *летун* (зам. *льотчик*) та ін.

Антропоцентризм. Як відомо, антропоцентризм — це широке наукове поняття. *Антропоцентризм* (від грец. *ανθρωπος* — людина і лат. *centrum* — центр) — філософське вчення, згідно з яким людина виступає центром Всесвіту і завершенням еволюції світобудови. Новітнє мовознавство, характеризуючись антропологічним напрямом розвитку, досліджує зв'язок мови з мисленням людини, її внутрішнім світом, креативною діяльністю й сприйманням довкілля, загальнолюдськими та етнічними цінностями та надбаннями. Визнано, що однією з провідних тенденцій сучасної лінгвістики є вивчення «мови в людині» і «людини в мові» [73 с. 24]. Антропоцентризм ще визначають як вивчення мови з метою пізнання її носія. На передній план

виступають проблеми виявлення закономірностей лінгвосеміотичного засвоєння людиною навколишнього матеріального світу та інформаційного простору, стратегічної побудови спілкування для реалізації людських потреб, структурування вигідного для комунікантів середовища. Активне зростання корпусу нових іменників на позначення осіб, антропо- і зоометафор, метонімії та ін.— переконливе свідченням посилення антропоцентризму в сучасній українській лексиці, який ґрунтується на уявленні про узагальненого мовного суб'єкта, а також відображення в мові й мовленні найрізноманітніших його інтенцій та волевиявлень. Форми антропоцентризму залежать від сфер духовного життя та рівня цивілізації, наприклад: побутова, авторитарна, деперсоналізувальна, патерналістична, гуманістична, персоналізована форми. Антропоцентричний принцип передбачає вивчення механізму когнітивного процесу, осмислення статусу людини в соціумі, мові та мовленні. Сприйняття людиною себе як центру всесвіту проявляється, зокрема, у значеннях слів кількісної семантики, у соматичних одиницях, метафорах тощо.

Функціоналізм передбачає розгляд мови у процесі використання (функціонування) з огляду на комунікативну взаємодію інтрактантів і цілеспрямовану природу мовних одиниць та явищ [73, с. 60]. Це студіювання мови у дії, в дискурсі, при реалізації своїх функцій. Функціоналізм у лексиці засвідчено у 1) появі неосемантизмів унаслідок використання слів у незвичному для них оточенні (дистрибуції); 2) зміні стильових і стилістичних ознак лексем у процесі вживання; 3) прагматичне використання слів тощо.

Мовна економія. У лексиці вона зримо засвідчена в: активізації аббревіатур (*ООС* «операція об'єднаних сил», *САП*, *АТО*, *ДНР*, *юрособа*, *нардеп*, *спецсесія*, *держоборонзамовлення*), універбів (*електронка*, *мобілка*), різних видів складних слів (*єдиноподаткі-вель*, *геній-мільярдер*), усічень (*окей*», *контра* «контратака», *деп* «депутат»), неосемантів (*вмирати* «виходити з ладу, ламатися», *ватник* «малоосвічений, люмпенізований та здебільшого проросійськи налаштований громадянин, чия соціально-політична позиція суттєво спотворена внаслідок перманентного впливу російської

пропаганди») тощо.

Мода і мовні смаки. Помічено, що в лінгвальній практиці кожного нового покоління з'являються певні мовні особливості порівняно з мовленням його попередників. Тому ще однією досить важливою тенденцією розвитку національного словника у кінці XX — на початку XXI ст. виступає мода на певні лексичні одиниці, а також мовні смаки українців. Модні слова — це специфічний і пізнаваний шар лексики, що містить слова іншомовні та стилістично обмежені, які відрізняються незвичайністю звучання і семантики, високою частотою використання, тобто такі, що перебувають у фокусі загостреної мовленнєвої уваги сучасної людини [17, с.1]. Так, за нашими спостереженнями, в аналізований період надзвичайно модними лексичними одиницями виступають: лексичні запозичення (*айфон* «спеціальний пристрій із сенсорним екраном, який функціонує як камерофон, портативний медіаплеєр, інтернет-клієнт (із електронною поштою, веб-браузером та Wi-Fi), зокрема з можливостями відправки SMS та візуальної голосової пошти», *гламур* «показна розкіш, демонстративна пишність, нарочитий шик», *паті* «вечірка», *бренд* «розрекламована марка якогось товару, послуги, нової ідеї»), розмовні слова (*глянець* «глянцевий журнал», *плазма* «плазмовий телевізор», *мажор* «дитина багатих батьків, яка має низькі моральні якості», *глист* «дуже худа людина»), жаргонізми (*відос* «відеофільм», *бінго* «дуже гарно, чудово», *татушка* «шпаргалка, написана на тілі людини», *задрот* «людна, яка є фанатиком комп'ютерних ігор», *зачесон* «зачіска»), арготизми (*віджимати*, *ксива*, *фуфло*) [75, с. 65]. Активний процес підтримання мовної моди нині почасти пропагують також українськомовні ЗМІ.

Однак вважаємо, що українська неологія як наука ще остаточно не сформована, оскільки це вимагає тривалого часового зрізу. Свідченням цього є відсутність єдиної і чіткої термінологічної назви одиниці інноватики, яка поки що має ряд синонімічних номінацій: *неологізм*, *інновація*, *новотвір*, *неосемант*, *новація*, *не-отвір*, *нова номінація*, *неономінація*, *нове найменування*, *нововведення*, *неонім*, *неонейм*, *неоверб* та ін. Типовим є таке

визначення: *неологія (неологіка)* — наука про неологізми, у сферу діяльності якої входить виявлення нових слів та значень, аналіз факторів їх появи, вивчення засобів їх утворення. На нашу думку, на сучасному етапі *неологія* має три значення: 1) розділ мовознавства, що займається вивченням різновидів неологізмів та їх функціонування; 2) процеси творення неологізмів у мові; 3) увесь корпус неологізмів на певному етапі розвитку конкретної мови.

У кінці XX — на початку XXI століття у більшості мов засвідчено «неологічний бум». Серед неологів, які зробили значний внесок у розвиток інноватики варто назвати такі прізвища, зокрема зарубіжних учених (Е. Ханпіра, В. Гак, Н. Котелова, А. Брагіна, О. Ликов, О. Розен, О. Земська, Л. Ферм, Т. Попова, О. Сенько, С. Алаторцева, В. Заботкіна, С. Рідел, Ц. Аврамова, О. Мартінцова, Г. Шмідт, Д. Герберг, Дж. *Ейто* та багато ін.), а також дослідників-україністів (В. Русанівський, С. Єрмоленко, Н. Клименко, О. Тараненко, О. Сербенська, Є. Карпіловська, Л. Струганець, А. Нелюба, Г. Вокальчук, М. Навальна, Л. Омельченко, Ю. Зацний, Л. Кислюк, М. Бойчук та багато ін.). Проблеми, які вони порушували у своїх працях, пов'язані із тлумаченням самого терміна «неологізм», аспектом його історичного розвитку та класифікацією.

У процесі розвитку словникового складу будь-якої мови відбувається постійна взаємодія двох процесів: 1) поява неологізмів із метою називання нових реалій, понять, явищ, ознак, дій, станів у житті соціуму; 2) вихід із ужитку слів на позначення старих реалій і понять. Характерно, що перший процес відбувається інтенсивніше, ніж другий, завдяки чому лексичний склад мови весь час збагачується й удосконалюється. Поповнюється він ще й тому, що не всі слова зникають назавжди, часом вони повертаються до активного вжитку, набувши нового значення або маркованості (їх ми кваліфікуємо як *функціональні неологізми*).

З метою виділення неологізмів у лексичній системі мови, лінгвісти акцентують увагу на різних ознаках цих одиниць. Одні головним критерієм вважають причини появи, інші — належність до активного чи пасивного шару

лексики, деякі значну увагу приділяють особливостям творення та джерелам нових слів. Тому існує чимало різних визначень *неологізмів*. Переважно поняття неологізму зводяться до двох основних формулювань:

1) неологізми — це слова або мовні звороти, створені для позначення нового предмета, явища чи вираження нового поняття [25 с.5] і 2) неологізми — слова, а також їхні окремі значення, сполучення слів чи вислови, які або з'явилися в мові на певному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями (за- гальномовні неологізми), або були вжиті тільки в якомусь тексті, ситуації спілкування чи в мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми — *оказіоналізми*) [77 с. 55].

Вважаємо, що найбільш повним є визначення: *неологізми* (від гр. *νῆος* — молодий, новий і *λογος* — судження, вислів) — це слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових реалій і понять, периферійних номінацій, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками функціонування літературної мови, а також *оказіоналізми* (індивідуально-авторські новації), використані одноразово в мовній практиці певного автора, видання, редакції чи в конкретному тексті; новизну цих номінацій ще усвідомлюють мовці; вони належать до пасивного шару лексики.

Причини появи неологізмів можуть бути різними. Найбільш важливими з них є:

1. Нагальна необхідність назвати нові предмети, поняття, явища, ознаки, дії, стани: *сканкопія, шуба-автоледі, потворство, розслідувач, дискурсознавство, футволейбол, світч* «сукупність операцій з валютою і цінними паперами, пов'язаних із зміною зобов'язань учасників цих операцій», *психоментальний, дерадя- нізувати, декомунізувати* тощо.

2. Потреба замінити відомі назви вдалішими, точнішими, які відповідають структурі мови або коротшими замість громіздких (перенайменування вже відомих реалій і понять); мовна економія: *безвіз* (замість «безвізовий режим»), *органіка* (зам. «органічно вирощені овочі,

фрукти, без хімії і не з ГМО») *кунюроприймач* (зам. «електронний пристрій, який може без участі оператора приймати грошові знаки»).

3. Набуття наявними в мові словами нових значень (неосеманти): *високочолий* «елітарний», *вишиванка* (розм. «вишита сорочка» [72, с. 50]) — «смуга з національним українським орнаментом, м'який магніт, наклейка з гербом України тощо, що прикріплюється на будь-яку частину кузова, найчастіше на капот, кришку і задній бампер автомобіля»: *Нині модно стало одягати у вишиванку власний автомобіль (із газети).*

4. Бажання дати предмету чи явищеві свіжу, емоційно-експресивну, образну або естетичнішу назву: *сепаратюга*, *забугрянин* «той, хто живе за кордоном», *землетрудич* «землероб», *топ- красуня*.

Важливим є також питання *етапів освоєння неологізмів* у мові, яке залежить від ряду чинників як екстра-, так і інтралінгвального характеру. З-поміж них варто виділити найголовніші: а) практична потреба соціуму в нових словах на означення важливих реалій чи понять; б) активність уживання, наявність функціональних конотацій, зокрема й психологічне сприйняття слова. Істотне значення має також походження інновацій — чи це неологізми-запозичення, чи неологізми, створені на основі питомої лексики. Стосовно першої групи відомо, що вони входять до мови-реципієнта разом із реалією або поняттям і відразу ж засвоюються. Інтенсивність процесу освоєння неолексем названої вище другої групи має різні етапи, які визначаються названими чинниками:

1) *моментальні входження* виникають і відразу ж входять у мову з появою важливих і актуальних реалій: *єврономер* «номер на автомобілі європейської реєстрації», *відеолекція*, *кіберзахист* «скорочення: кібернетичний захист — комплекс заходів правового, організаційного, економічного і т. ін. характеру, спрямованих на нівелювання кіберзагроз», *смартфон*, *аудіокнига* та ін.

2) *поступові входження* проходять апробацію в суспільстві та в мововживанні протягом певного періоду; спочатку можуть уживатися як

варіанти чи синоніми до відомих нормативних лексем: *відтермінування* (пор. *відстрочення*), *автозаправний* (пор. *авто- заправочний*), *позикоутримувач* (пор. *позикодержатель*) тощо.

3) *несподівані (випадкові) входження* — індивідуально-авторські (оказіональні) одиниці, які внаслідок тривалого функціонування («розкручування») і соціальної апробації стають нормативними: *зрадофіл*, *білорусизація* «політичні процеси на зразок тих, що відбуваються в Білорусії пов'язані з обмеженням демократії та становленням диктаторського режиму (президента О. Лукашенка) сталінського зразка; підконтрольність тоталітарній владі всіх інституцій (всього)», *ірландизація* «втрата корінною нацією своєї мови і послуговування мовою метрополії, що є першим кроком до денаціоналізації», *африканізація* «процес крайнього зубожіння народу» та ін.

Існує ще одна класифікація [78, с.35], яка враховує, що новизна може стосуватися або лише семантики слова (новація за змістом), чи тільки його матеріальної оболонки, чи одночасно і змісту лексеми, і її форми. Беручи до уваги все це, виділяють такі *типи неологізмів*:

1) *власне неологізми* — одиниці, які характеризуються абсолютною новизною як форми, так і змісту. В українській мові початку ХХІ сторіччя значну групу становлять одиниці, які лінгвісти називають ще матеріальними неологізмами. Насамперед це пов'язано зі зростанням необхідності для суспільства дати найменування новим реаліям і поняттям, що виникли у зв'язку з динамічним розвитком інформаційного суспільства, зокрема соціально-політичного, економічного, науково-технічного, спортивного, культурного життя, побуту як у світовому масштабі, так і в межах України: *слайдер* «тип корпусу, а також назва самого телефону в такому корпусі» *спойлер*, *сублізінг*, *квадрокоптер*, *хортинг*, *сиквел*, *угі* тощо.

2) *новоутворення* — слова, що відзначаються новизною форми, оскільки в них відомі морфеми виступають у незвичних поєднаннях, утворюючи одиниці із зовсім новими значеннями: *ООС* «операція об'єднаних сил», *атовець*, *надздібність*, *пільгозабезпечення*, *політбомонд*, *слово-*

маніпулятор та ін.

3) *трансформації* — одиниці, у яких нова форма поєднується із семантикою, що передавалося раніше іншими лексичними засобами. Тобто це синонімічні інновації, які в українській мові аналізованого періоду становлять нечисельну групу. Головна причина їх виникнення — надання більшої маркованості номінаціям предметів, осіб, явищ, ознак, дій і станів та ін., які мали до цього стилістично нейтральну назву. Вони відбивають тенденцію до активізації вживання експресивніших форм, до необхідності вдосконалення мовного механізму: *дахолаз* (замість «руфер»), *одрук* (замість «друкарська помилка»), *людомор* (замість «голодомор»), *поморівок* (замість голод) тощо.

4) *семантичні неологізми* — лексеми, у яких нова семантика передається словоформою, уже відомою та закріпленою в мові. Із-поміж аналізованих одиниць засвідчено два різновиди:

а) слова, які повністю змінили своє значення (вони є поодинокими): *гривня* «грошова одиниця України (з 1996 р.), що дорівнює 100 копійкам»; б) слова, у семантичній структурі яких виникає ще один лексико-семантичний варіант при збереженні всіх попередніх (таких одиниць значно більше в сучасній українській мові): *дочка* «дочірня компанія», *колорад* «особа проросійської орієнтації, яка носять георгіївську стрічку і воює на Сході України проти української армії», *гауляйтер* «керівник або функціонер високого рангу», *косметика* «косметичний ремонт» та ін.

функційні неологізми — відроджені слова і вислови з минулого, частина з яких зазнала семантичної і стилістичної модифікації; сучасним мовцям вони видаються інноваціями: *вікаріат-ство*, *томос*, *наразі*, *навзаєм*, *справочинець*, *комірне* «платня за квартиру і комунальні послуги», *волонтер* «той, хто добровільно бере участь у якійсь соціально важливій справі (переважно новій, важкій чи небезпечній для життя); *доброволець*», *кайданки* «наручники», *сухота/сухоти* «туберкульоз» [75 с. 58]. Сучасний глобалізований і технізований світ, а також інформаційне суспільство весь час вимагає активізації появи реалій, понять і процесів та їх постійного номінування.

Інноваційні назви інтенсивно поповнюють і збагачують відомі, а також слугують для створення нових тематичних груп лексики. Кількісний і якісний склад корпусів цих груп спричинений істотним розширенням міжнародних і внутрішньодержавних політичних, економічних, наукових, технічних, культурних та інших контактів. Варто докладніше зупинитися на аналізі основних тематичних груп неологізмів, які в останні десятиліття збагатили словниковий склад української мови, її виражально-зображальні засоби, виконуючи номінативну, пізнавальну й емоційно-експресивну функції.

1.2. Неологізми-оказіоналізми – результат індивідуально-авторської мовотворчості

У лінгвістиці неологізми традиційно поділяють на: 1) загальномовні; 2) індивідуально-авторські (оказіональні, або стилістичні неологізми).

Перші з них (*загальномовні*), тільки-но з'явившись, швидко набувають поширення серед більшості мовців, функціонують у різних стилях і контекстах, поступово втрачають відтінок новизни та переходять до активної лексики: *безвіз, криптовалюта, хайп, екоактивіст, наук-поп* та ін. Однак частина аналізованих неологізмів зі зміною суспільних умов, розвитком науки і техніки поступово може перейти в історизми, напр.: *купоно-карбованець, КСП «колективне сільськогосподарське підприємство», пейджер* та ін.

Загальновизнано, що *індивідуально-авторські неологізми* рідко переходять у загальновживану лексику. Як правило, вони надовго зберігають забарвлення образної індивідуальності й доречні тільки в окремих творах, де виконують певну художньо-естетичну функцію: *яблуновоцвітно, ясно-соколово, бистрозір* (Павло Тичина); *мискоборство, одкам'янійте* (Ліна Костенко); *життєіснування, життєсмерть* (Василь Стус) та ін. Тільки вивчені відповідно до законів рідної мови і спричинені суспільною потребою деякі авторські неологізми, стали загальновживаними словами: *мрія, майбутнє, незагойний, нестяма, страдниця, чарівливий* (М. Старицький), *звіт*

(І. Верхратський), *чинник, поступовий* (І. Франко), *високочолий* (Т. Шевченко), *світогляд, самосвідомість* (І. Нечуй-Левицький), *провесна, промінь* (Л. Українка), *юнка* (П. Тичина), *знедуховнити* (О. Гончар) та ін.

Останнім часом активізувалося творення і вживання протягом певного часу *мас-медійних okazіоналізмів* (*путлер, путінофобія, кулявлоб, бандюкович, політбол, банкопад, ленінопад, телефюрер, світлоцид*), а також розмовних (*шваброїд* «надзвичайно худа людина», *млинок* «вентилятор», *сампан* «самогон», *москвобакси* «російські рублі»), авторство яких здебільшого не відоме. Okазіоналізми характерні й для дитячого мовлення: *ко- патка* «лопатка», *бачик* «телевізор», *ехем* «вгору» та ін. Okремі рiзновид нових слів становлять *камерні неологізми* — слова, відомі лише особам певного соціального об'єднання, колективу (сім'я, група, бригада та ін.): *лумері* «пересічна місцевість, хаші», *хайгай* «привіт» тощо.

Okазіоналізми — це складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) й асистемного (ненормативність, функціональна й експресивна зумовленість, створення для ситуативних потреб) характеру. Вони, здебільшого, позанормативні лексичні елементи, які перебувають на периферії мовної системи та створені переважно зі стилістичною метою — для увиразнення якоїсь певної ситуації, події, образу, фрагменту дійсності та ін., на що вказує контекст. Головна сфера функціонування таких одиниць — художній, мас-медійний, інтернетний дискурси, зрідка — розмовно-побутовий.

Нерідко поряд із термінами *індивідуальний новотвір і okazіоналізм* у мовознавчій літературі паралельно використовують такі спеціальні назви цього поняття, як: *індивідуально-авторські неологізми, індивідуальні слова, авторські, стилістичні, індивідуально-стилістичні неологізми, неологізми контексту, одноразові неологізми, літературні неологізми, слова-саморобки, слова-екс- промти, слова-метеори, неологізми поета, поетичні неологізми, егологізми* тощо. [32, с.56]. На позначення названих слів, створених відповідно до ситуації, випадку чи контексту з переважною настановою не стільки на

номінацію, скільки на різноманітну стильову і стилістичну маркованість, у сучасній україністиці найчастіше використовують термін *оказіональне слово*, або *оказіоналізм*. Серед диференційних ознак оказіоналізмів лінгвісти виділяють такі:

- ♦ регулярна відтворюваність/невідтворюваність;
- ♦ словотвірна похідність;
- ♦ некодифікованість;
- ♦ функціональна одноразовість;
- ♦ експресивність;
- ♦ номінативна факультативність;
- ♦ синхронно-діахронна дифузність;
- ♦ індивідуальна належність.

Оказіональні слова поділяють на *потенційні (потенція-лізми)* та *індивідуально-авторські (егологізми)* (В. Лопатін, А. Ликов, В. Виноградов та ін.). Характерно, що обидві групи слів — і потенційні, і індивідуально-авторські — створюються «випадково», оказіонально.

У світі здавна існують словники нових слів і значень. *Нео-графія* (неологічна лексикографія) — лексикографічна обробка нових слів (фіксація в словниках та затвердження значень).

В останні десятиліття спостерігається також активна лексикографічна фіксація авторських неологізмів, яку здійснюють Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук, Д. В. Мазурик, Вокальчук, Н. М. Сологуб, Є. А. Карпіловська, Ж. В. Колоїз, А. М. Нелюба, Л. І. Шевченко, Д. Ю. Сизонов, Л. В. Оліфіренко, Н. А. Адах, Н. В. Гаврилюк, О. Б. Тимочко, В. В. Максимчук та ін.

Ураховуючи те, що неологізми в різні періоди розвитку мови більш чи менш інтенсивно постійно поповнюють і збагачують активний шар лексики, одним із важливих завдань лексикографів є фіксування нових слів, оцінювання їх статусу (належність до сфери мови чи мовлення) і відповідне внесення їх до загальномовних чи спеціальних лексикографічних праць.

Отже, неологізми — це надзвичайно важливі одиниці, які істотно

збагачують словниковий склад української мови (як кількісно, так і якісно), слугують динаміці мови. Інноваційні процеси на лексичному рівні охоплюють:

- виникнення нових слів — питомих (утворених на ґрунті української мови) і запозичених;
- появу на конкретному етапі розвитку нових значень у загальновідомих словах;
- активну міграцію слів у межах лексичної системи від периферії до центру і навпаки.

Інтенсивне виникнення та функціонування аналізованих лексичних одиниць характеризує розвиток суспільства загалом, а також засвідчує зростання політичної свідомості етносу, поступове формування громадянського суспільства. Безперечно, цьому сприяли відомі суспільно-політичні події — Помаранчева революція, Революція Гідності (Майдан), російська агресія в Криму і на Східній Україні, безвізовий режим та ін. Серед аналізованих нових слів переважають ключові слова доби, тобто ті одиниці, які в останні роки перебувають у центрі уваги суспільства. До них можна віднести неологізми: *європрагнення*, *безвіз*, *майданівець*, *АТО*, *атовець*, *квазіреспубліка*, *добробат* «добровольчий батальйон», *деолігархізація*, *опоблок* та ін. Також активізувалося творення нових слів на позначення негативних реалій, явищ і процесів у сучасному соціумі: *кнопкодав*, *топ-корупціонер*, *олігархократія*, *антиєвропесць* «противник європейської інтеграції», *рашизм* та ін. Зустрічаємо не лише загальномовні, а й влучні та дотепні оказіональні найменування (особливо пов'язані з певними політиками та їхньою діяльністю): *янукозавр*, *путіняра*, *трампономіка*, *меркелізм*, *тушкотворець*. Важливо акцентувати, що істотну роль у продукуванні таких та інших неолексем належить дискурсу ЗМІ, де найбільш гостро точиться політична боротьба та витворюються аналізовані інновації.

Нові слова економічної сфери. Економічні питання і проблеми завжди були і будуть на передовій межі інтересів будь-якого соціуму чи особи. Адже

добробут народу і кожної людини — це один із найважливіших показників розвитку тієї чи тієї держави. Не заперечним фактом є те, що нині в Україні досить складна економічна ситуація. Однак поступово, хоч і болісно й складно, наша економіка переходить на ринкові відносини, налагоджується торговельно-економічна співпраця з багатьма країнами світу. Закономірно засвідчено появу неологізмів (переважно терміноодиниць) на позначення економічних понять, реалій і процесів, фінансів, банківської справи, бізнесу, торгівлі та ін., на зразок: *оготівковувати*, *держнерухомість*, *мікрокредитування* «кредитування в малих розмірах», *коштодавець*, *криптовік*, *бізнес-інкубатор*, *фешн-бізнес*, *дьюті-фрі*, *аутлет* «магазин або торговий центр, що пропонує одяг, взуття, аксесуари (іноді інші товари) з минулих колекцій відомих брендів зі значними знижками (від 30 до 90%)» тощо.

Нові слова в галузі фізичної культури і спорту. На сучасному етапі розвитку української мови спостерігаємо помітне зростання нової лексики в царині фізкультури і спорту. Вважаємо, що насамперед це пов'язано із динамічним розвитком самої названої галузі, зокрема появою нових видів спорту (а відповідно й тих, хто ними займається), прийомів та інвентаря як на міжнародній арені, так і в нашій державі. Також важливе значення мала активна участь українських спортсменів у різного рівня змаганнях та певні досягнення і перемоги. Із-поміж нових номінацій фізичної культури і спорту можна виокремити: *хортинг* «повноконтактний комплексний вид бойового мистецтва, народжений в Україні, який ґрунтується на принципах спортивної підготовки як багаторічний, цілорічний, спеціально організований навчально-тренувальний процес усебічного розвитку, навчання та морально-етичного виховання спортсменів», *слоупстайл*, *суперпайп*, *бодифлекс* «поєднання особливої дихальної гімнастики з певними видами навантаження», *жовтосині* «гравці збірної України з певного виду спорту», *пляжник*, розм. «гравець, який виступає у пляжних видах спорту (волейболі, футболі та ін.)», *фітбол* «великий м'яч для гімнастичних вправ та занять фітнесом», *переступ*

«футбольний фінт», сейв та ін.

Неолексеми культури і мистецтва. Історія розвитку людства засвідчує, що у всі віки воно жило не хлібом єдиним, тобто не було байдужим до культури і мистецтва. У кінці XX — на початку XXI століття названа галузь, як і раніше, продовжує інтенсивно розвиватися. Закономірно виникають інноваційні назви напрямків, стилів, жанрів і різновидів культури і мистецтва, які раніше практикувалися лише на Заході (а нині і в Україні), а також чимало зовсім нових: *бестселерство, відеохіт, фешн-шоу, бохо-шик, етностиль, фолк-поп, граймер, триб'ют* та ін. Поряд із загальномовними неологізмами засвідчено появу окремих актуалізованих лексичних одиниць, які можна назвати «функціональними неологізмами»: *ікономаляр, витинанка*.

Нова туристична лексика. У досліджувану добу в Україні помічено істотний розвиток туристичної індустрії та вихід її на високий рівень (якщо порівнювати її з радянським періодом). Особливо пожвавився закордонний туризм. Це спричинено низкою чинників, із-поміж яких варто назвати найважливіші: введення в Україні безвізового режиму з багатьма країнами світу, проведення Пісенних конкурсів Євробачення (2005 р. і 2017 р.), Чемпіонату Європи з футболу 2012 році, поява багатьох туристичних фірм, туристичні обміни тощо. Усе зазначене сприяло продукуванню і запозиченню відповідної нової лексики, серед якої виділяємо назви: а) різних видів туризму (*космотуризм, автомототуризм, агротуризм, бізнестуризм, шоп-туризм, конференц-туризм, екотуризм, агроекотуризм, скітур* «гірський туризм із використанням лиж і спеціальних кріплень для підйому в гору», *медтуризм* та ін.); б) осіб, які подорожують рідною країною або закордонням (*мототурист, агротурист, євротурист, авіатурист, космотурист*); в) обслуговувальних видів і засобів та задіяних працівників (*ол-інклюзив* «система обслуговування в готелях, за якої харчування, напої (найчастіше місцевого виробництва) і багато видів послуг включені у вартість проживання», *каучсерфінг* «найбільша соціальна мережа для мандрівників, яка орієнтована на офлайн-спілкування та допомогу мандрівникам (безкоштовний нічліг тощо)», *сингл* «категорія

номера для одномісного розміщення в готелі», *audio- gid* «фонограма певною мовою, що використовується для самостійного знайомства з експозицією музею, виставки, пам'ятками культури, місцевістю, а також пристрій для її відтворення», *турагент, туроператор*) та ін.

Неолексеми в галузі реклами. Уже давно загальновизнано, що реклами — рушій прогресу. Це популяризація різноманітних товарів, видовищ, послуг, «розкручування» іміджу політиків та багато ін. для привернення уваги покупців, споживачів, глядачів, слухачів, читачів, замовників, створення популярності та ін. Вона буває переважно візуальною (плакати, рекламні щити, оголошення, відеокліпи тощо) і рідше — слуховою. Порівняно з радянською добою, реклама в сучасній Україні зазнала істотних змін, надзвичайно активізувалася та покращилася. З-поміж нової рекламної лексики варто виділити такі одиниці, як: *бриф* «коротка письмова форма узгоджувального характеру між сторонами, які планують співробітничати, де прописано основні параметри майбутнього заходу, рекламної кампанії», *бігборд/білборд* «реklamний щит великих розмірів, який встановлюється переважно вздовж вулиць і доріг», *банер* «реklamний плакат, прапорець і т. ін. із символікою певної фірми або торговельної марки», *промоакція* «вид рекламної активності компанії, шляхом якої дізнаються про товар не з якогось джерела (телевізора, радіоприймача, сторінок друкованих видань), а особисто — просто потрапивши на дегустацію, роздачу рекламних зразків товару або інший її вид», *копірайтер* «фахівець, який створює тексти рекламних оголошень та інших презентаційних текстів» тощо.

Нова побутова лексика. Як і інші царини, сфера побуту не стоїть на місці. В аналізований період широко входять у національну мовну практику нові слова на позначення багатьох побутових реалій. Домінують новозапозичені одиниці, які завдяки процесу та глобалізації проникають у повсякденне життя українців (особливо міського населення, рідше — сільського). Це переважно нові назви одягу та взуття: *спідниця-олівець*, *кюлоти* «широкі вкорочені брюки з високою посадкою на талії», *боді* «жіноча

або дитяча облягаюча білизна», *ті-шот* «футболка з невеликими рукавами», *угі* «чоловіче і жіноче взуття з овчини ворсом всередину і гладкою поверхнею назовні, переважно із синтетичною підошвою», *бутильйони* «взуття на високих підборах (щось середнє між черевиками і півчобітками)», *чоботи-ковбойки*, *броги* «чоловічі черевики з відрізним носком і перфорованим верхом», *кардиган* «довгий жакет або кофта по фігурі, без коміра, із глибоким вирізом, на застібках (гудзики, кнопки, гачки або блискавка)», *шуба-атоледі* «укорочена шубка для жінок-автомо-білісток» тощо. Також нині активно побутують нові або й відомі у світі раніше слова-інновації на позначення страв і напоїв: *піца*, *суші*, *пармезан*, *камамбер* «сорт сиру (переважно для закуски)», *тофу*, *мацарела*, *багет* «різновид білого хліба — довгий батон», *смузі* «густий напій, основними інгредієнтами якого є подрібнені ягоди і фрукти», *американо*, *капучино*, *лате*, *еспресо*, *скотч*, *мате* та ін. Рідше зустрічаються назви інших побутових реалій, понять, дій: *печворк* «клаптикове шиття», *термоковдра*, *плазма*, розм. «плазмовий телевізор» тощо [78, с. 43].

Отже, представлені тематичні групи — це динамічні підсистеми, які постійно поповнюються новими словами.

На початку ХХІ століття словотворення виступає як одне з найважливіших джерел поповнення нової лексики, що виникла як на основі питомих, так і запозичених дериваційних ресурсів. Традиційно з-поміж усіх відомих способів словотворення найбільш продуктивним є морфологічний. Переконливим виявом автохтонізації є досить інтенсивне відродження питомих словотворчих ресурсів, словотворчих моделей і типів. Це засвідчено в посиленні тенденції до заміни невластивих українській мовній системі форм, формантів та основ її питомими структурними елементами. Прикладами слугують одиниці, на зразок: *газівник* (зам. *газовицик*), *страусівник* (зам. *страусовод*), *газогін* (зам. *газопровід*), *знеболювальний* (зам. *знеболюющий*), *виpusкова* [кафедра] (зам. *виpusкаюча*), *посадковий* (зам. *посадочний*) та ін.

Словотворення іменникових неологізмів. Серед значного за обсягом корпусу новотворів у частиномовному плані кількісно найбільшу групу

представлено іменниковими дериватами, які істотно переважають інші лексико-граматичні класи слів. Фактичний матеріал засвідчив, що домінують лексичні одиниці, які постали завдяки *суфіксації*. В аналізовану добу високою продуктивністю відзначаються питомі суфікси, зокрема такі як: *-ик, -ач, -ець, -уг-/-юг-, -к-, -ість, -цин-, -нн(я), -ств-/-цтв-* та ін. [78 с. 63]. Напр.: *привладник, піарник, антикризовик, покращувач, додзвонювач, атовець, радівець, фейсбуківець, се- паратюга, шовінюга, есемеска, господинність, коаліційність, кон'юнктурищина, коаліційщина, мажоритарщина, вивищення, коаліціонування, українішання, європейство, графітництво*.

Відомі українські вчені (О. Тараненко, А. Архангельська, А. Нелюба, Є. Карпіловська та ін.) і зібраний нами фактичний матеріал засвідчує характерну для початку ХХІ століття тенденцію до активної фемінізації в національному суфіксальному словотворі, зокрема за допомогою формантів *-иц(я), -ин(я), -к(а)-, -н(я):* *очільниця, барабанниця, видавчиня, борчиня, плавчиня, лідерка, нобелістка, блогерка, канцлерка, офіцерка, керманичка, богатирка, вартівня, кумисарня* [78 с. 63]. Як бачимо, більшість із цих одиниць містить відтінок розмовності й, на нашу думку, вони виникли переважно за аналогією: *олігархиня, синоптикиня, екологиня, саєнтологиня, політологиня, гравчиня, виборчиня, творчиня* (пор.: із давно відомими, а нині відродженими словами *берегиня, грекиня, кравчиня*, утвореними за такою самою словотвірною моделлю). Однак варто відзначити, що є приклади, коли в процесі активного функціонування, інтенсивного «розкручування», зокрема у мові мас-медіа, деякі з них здатні поступово втрачати відтінок розмовності й ставати нейтральними словами (*плавчиня, борчиня*), проникаючи у всі функціональні різновиди сучасної української мови, навіть ставати надбанням офіційно-ділового й наукового стилів. Позитивно, що утворені за допомогою названого вище суфікса окремі лексичні одиниці поступово витісняють російські вхідження радянської доби (пор.: *продавчиня* (зам. *продавищиця*), *плавчиня* (зам. *плавчиха*)). Аналізовані одиниці — переконливе підтвердження вияву

тенденції до автохтонізації, тобто прагнення до повернення національної специфіки й самобутності українській мові.

Із-поміж продуктивних в аналізований період запозичених суфіксів та інтернаціональних суфіксоїдів виділяються такі: -изацій-/ізацій-, -ацій-, -іст/-ист, -изм/-ізм, -ант, -ат, -(і)ад-, -гейт, -ман, -маній-, -філ, -філій-, -фоб, -фобій-, -логій-, -крат, -кратій-, -їд: васалізація, макдональдизація, голболіст, коаліціоніст, порист, вождизм, гебізм, коаліціант, підписант, олігархат, паханат, коаліціада, прем'єріада, тайпгейт, темникгейт, грошоман, ліфтоман, кредитоманія, зрадофіл, зрадофоб, газократ, указократія, грантоїд [78 с. 64]

Продуктивними в сучасній українській мові є ряд префіксів, зокрема за активністю переважають іншомовні: супер-, анти-, де-, ре-, квазі-, екс-, нео-, пост-, псевдо-, міні-, мега-, гіпер-, пара-, нано- та ін [78 с. 64]. Напр.: супервулкан, суперкомбінація, антио-лігарх, антикорупціонер, антиграфіті, десуверенізація, деофшоризація, реприватизатор, квазіуряд, квазіреспубліка, екс-держсекретар, екс-мер, неоязичник, неофеодалізм, постмайдан, псевдомінер, псевдореспубліка, міні-виставка, міні-сповідь, мегакурорт, гіперзростання, гіперпарадигма, парафармацевтика, паратоталітаризм, наносупутник, нанонитка.

Засвідчено, що з-поміж значної кількості питомих префіксів при творенні нових слів різних лексико-граматичних класів на нинішньому етапі розвитку української мови продуктивними стала тільки частина з них, зокрема не-, над-, за-, зне-, роз-, пере-, пра-, напів-, спів-, недо-, перед, після тощо [78 с. 64]. Напр.: nereформатор, неприватизація, надмислення, наденергія, надлюбов, завіконня, знеросійщення, розбільшовизація, розмафіїзація, перепост, праукраїнець, пра-символ, напіввождь, напівоборонець, співорендар, співлізінг, співтовариство, недополітик, недодемократія, передрак, післясмак, післябукварик.

Творення нових слів шляхом основоскладання — надзвичайно продуктивний спосіб у сучасній деривації неолексем. Композити продукуються шляхом: а) чистого основоскладання: *нафтобізнес*,

моводемократія, блогосфера, духозрушення, берегоукріплення, законотворець, металокрадій, працетерапевт;

б)

основоскладання з

матеріально вираженим суфіксом: високо- посадовець, заставоутримувач, валютотримач, кулевловлювач, чекотримач, яйцерізка, багатопрем'єр'я, снігоочищувач, нашоукраїнець; в) основоскладання з нульовим суфіксом: кадротрус, банкопад, холодомор, грошороб, кнопкодав [78 с. 65].

У досліджуваний період помітно активізувалися різні види аббревіації: *гумконвой* (гуманітарний конвой), *МАФ* (мала архітектурна форма — кіоски, ларки, лотки, павільйони і т. ін.), *ЗНО* (зовнішнє незалежне оцінювання), *ОСББ* (Об'єднання співвласників багатоповерхових будинків), *ЗВТ* (Зона вільної торгівлі), *РосЗМІ*, *добробат* (добровольчий батальйон), *радбез* (Рада безпеки), *е-середовище*, *е-шарж* та ін. Істотно домінують частково- скорочені утворення, зокрема з компонентами *теле-* (*телеімідж*, *телеполітик*, *телезомбування*, *телеконференція*), *політ-* (*політбаталія*, *політкілер*, *політреклама*), *кібер-* (*кібервсесвіт*, *кібервійна*, *кіберпростір*, *кібератака*, *кіберзлодій*, *кібертерор*, *кібернападник*, *кіберзагроза*, *кіберцензура*), *еко-* (*екопродукція*, *екотуризм*, *екокрамниця*, *екомаркет*), *держ-* (*держфункціонер*, *держдіяч*, *держпіар*), *нац-* (*нацеліта*, *нацвідбір*, *нацпродукт*) та ін. [78 с. 65].

Засвідчено зростання продуктивності словоскладання в українській мові кінця ХХ — початку ХХІ століття: *народ-богоносець*, *таксі-гелікоптер*, *країна-агресор*, *народ-мученик*, *благодійник-жертводавець*, *письменник-міжнародник*, *мер-боксер*, *корабель-храм*, *саміт-вечеря* та ін.

Нині, у добу інформатизації та глобалізації, характерне посилення впливу на питомих словотворення іншомовних дериваційних ресурсів. Інтенсивна адаптація і засвоєння значного корпусу нових іншомовних слів веде до того, що більшість із них невдовзі стають вершинами словотворчих гнізд, тобто збагачують кількість твірних основ української мови: *Інтернет*, *топ*, *он-лайн*, *медіа*, *піар*, *арт*, *бліц*, *екологія*, *терапія*, *веб* «глобальна

мультимедійна система, що використовує Інтернет як середовище для передавання інформації та комп'ютерних комунікацій», *блог, ВІП/УІР/vin* та ін. Від таких і подібних слів, які стають словотвірними вершинами (передусім новозапозичень переважно з американського варіанта англійської мови), утворилися цілі словотвірні ланцюжки, які активно поповнюються і розширюються в сучасній українській мові, *пор.: терапія — кольоротерапія, глинотерапія, словотерапія, лінгвотерапія, спелеотерапія, шокотерапія, арт-терапія, німотерапія, вівцетерапія; топ — топовий, топ-корупціонер, топ-лідер, топ-гравець, топ-запит, топ-новина, топ-подія, топ-список, топ-матеріал, топ-клуб, топ-спринтер, топ-дивізіон; блог — блогівий, блогер, блогерка, блогерський, блогерство, блогосфера, блогосферний та ін.*

Варто також акцентувати на значній активізації в останні роки (порівняно навіть із кінцем ХХ століття) творення напів-варваризмів, початкові складники яких виступають здебільшого у латинській графіці: *PR-стратегія, PR-відділ PR-агенція, ID-паспорт hr-експерт, QR-код, PIN-код, SMS-переписка, SMSник* та ін. Назване явище вважаємо небажаним, оскільки це нівелює та руйнує словотвірну систему та й загалом структурну організацію української мови, її національну специфіку та самобутність [78 с. 66].

Надзвичайно продуктивними власне українськими основами (основоцентризм), які розширюють дериваційні парадигми в цей період виступають: *держав-, україн-, народ-, закон-, мов-, висок-, низьк-, взаєм-, внутрішн-, вогн-, все-, нов-, сам-, світ-* та багато ін. Прикладами слугують цілі словотвірні ланцюжки від них, *напр.: держав- (наддержав, державити, антидержавити, державництво, державознавець, державознавство, державотворець, державотворний, державотворчий, державотворчість, державобудівник, державобудування, державотворення, державовласність, державоутворний, держмити, держгодівниця)* [78 с. 66].

Нові слова, що виникли внаслідок універбації синтаксичних структур, становлять чималу групу дериватів, але вони мають переважно розмовний характер: *електронка — електронна пошта, гуманітарка — гуманітарна*

допомога, пропорційка — пропорційна виборча система, ветеринарка — ветеринарна служба, турнір-ка — турнірна таблиця, регулярка — регулярний чемпіонат; під- трибунка — підтрибунне приміщення, фізика — фізична форма спортсмена та ін. Засвідчено також і універбати-усічення: безвіз — безвізовий режим, шенген — шенгенська віза, квал — кваліфікаційний відбір або раунд змагань, старт — стартовий склад команди.

Префіксально-суфіксальним способом в аналізований період утворено невелику кількість нових одиниць, що свідчить про його малопродуктивність: *безмов'я — мова, заокеанець — океан, забугрянин — бугор, захаяв'я — хаява, завіконня — вік. 'но, за~ пліччя «тил» — плече.*

Незначна частина слів постала як нульсуфіксальні (безафіксні) морфологічні утворення: *неформат — неформатний, регіонал — регіональний, фан, фанат — фанатик, посил — посилення.*

Морфолого-синтаксичний спосіб (конверсія) — це спосіб творення слів, при якому нове слово утворюється внаслідок переходу з однієї частини мови в іншу. Порівняно невелика кількість нових слів виникла в результаті дії цього способу словотворення, тобто він є малопродуктивним. Це відбулося переважно в результаті субстантивації — перехід колишніх прикметників (рідше — дієприкметників) в іменники: *жовто-сині «гравці збірної України»; кленові « гравці збірної Канади»; оранжево-чорні, помаранчево-чорні «гравці ФК «Шахтар» (м. Донецьк)», білосердечні «члени або прихильники Б'ЮТ», бургерна «їдальня, у якій обов'язковою стравою є гамбургери різних видів» та ін.*

Лексико-синтаксичний (зрощеннєвий) спосіб в аналізовану добу представлений незначною кількістю новотворів: *кримнаш, кулявлоб, не-я-світ та ін.*

Деривація прикметникових неолексем. Фактичний матеріал і праці науковців засвідчили, що серед прикметників, на відміну від іменників, домінує префіксальний підспосіб морфологічного способу. Найбільш продуктивними виступають такі питомі префікси і префіксоїди, як-от: не-,

над-, до-, без-, між-, напів-, після-, проти-, перед-, під- тощо. Напр.: надпрофесійний, надетнічний, негривневий, неправовий, докризовий, допрем'єрний, бездріжджевий, безспекотний, міжконфесійний, міжфракційний, напівбогемний, напівфейковий, післяпома-ранчевий, післякризовий, протиалергійний, протизсувний, не-редгривневий, підсанкційний та ін. [75 с. 62;].

З-поміж запозичених препозитивних формантів переважають такі продуктивні афікси: пост-, анти-, нео-, про-, супер-, квазі-, архі-, псевдо-, мега-, ультра-: *постмайданний, поствоєнний, постзаколотницький, антикорупційний, антиолігархічний, неоімперіалістичний, неоязичницький, проєвропейський, прокремлівський, супервіковий, супермасовий, квазіпублічний, квазі-соціалістичний, архітерміновий, псевдополіцейський, псевдоблагодійний, мегасимфонічний, ультрарадикальний, ультраважкий, ультралегкий та ін. [78 с. 68].*

Характерно, що другу позицію у деривації нових прикметників посідає суфіксальний підспосіб морфологічного способу. Найбільш продуктивними серед постпозитивних формантів є відомі здавна афікс, зокрема такі, як: *-н-, -льн-, -ов-/-ев-, -ськ-, гомофобний, мийний, інтернетний, функційний, голодувальний, зомбувальний, лінгвальний, зачищувальний, безпековий, автотрендовий, іміджевий, кітчевий, спойлерський, свінгерський тощо [78 с. 68].*

Досить активно в останні десятиліття формуються прикметники-неологізми шляхом основоскладання, тобо це підспосіб у сучасній українській мові є продуктивним. Такі композити виникають у результаті як чистого основоскладання (*українозорієнтований, багатопольярний, звіролютий, українонімий*), так і основоскладання з матеріально вираженим суфіксом (*державотворний, україновекторний, багатопроцесорний, залізодефіцитний, жовтопресний, червонорутівський*).

Малопродуктивним виступає префіксально-суфіксальний підспосіб творення прикметників: *беззаставний, безбюджетний, беззірковий, задзеркальний*.

Словотворення дієслівних інновацій. Творення нових дієслів у кількісному відношенні в зазначений період відбувається не так чисельно як іменників і прикметників. Традиційно деривація вербативів найбільш продуктивно відбувається за допомогою префіксів. Із-поміж них характеризуються як перевагою, так і різноманітністю питомі препозитивні форманти: за- (заветувати, зазомбувати, затролити, запостити, заризикувати, заламінувати, заатакувати, заакцентувати, заархівувати, зачовникувати, запаркувати), з-/с- (з'яничаріти, здефолтувати, збартерувати, зміксувати, склонувати), про- (проінвестувати, профукати, проапгрейдити, проспонсорувати, протролити,), пере- (перереформувати, переструктурувати, перемоніторити), на- (напіарити, накомп'ютеризувати), недо- (недофінансувати, недовикористати), до- (довикликати, докапіталізувати) та ін. Серед префіксів іншомовного походження на українському ґрунті продуктивними є лише два — де- (детінізувати, декомунізувати, деприватизувати), ре- (ребрендувати, реінвестувати, реструктурувати) [78 с. 68-69].

Дещо менш активним є суфіксальний підспосіб морфологічного способу творення дієслів, який посідає другу позицію після префіксального. Засвідчено, що продуктивними у продукуванні нових вербативів виступають такі постпозитивні форманти, як: -ува- (візуалізувати, миротворствувати, зомбувати, дизайнерувати, клонувати, глобалізувати, корумпувати), -и- (моніторинг — моніторити, дерибан — дерибанити, Гугл/Гугл — гуглити/гуглити, анекдот — анекдотити), -а- (лайкати, юзати) [78 с. 70].

Засвідчено малопродуктивність префіксально-суфіксального підспособу словотворення, напр.: *об-нул-и-ти, за-мениш-ува-ти, у-шпитал-и-ти, у-докладн-юва-ти*.

Прислівникові новотвори в сучасній українській мові є нечисленними. Вони традиційно виникають на базі прикметникових основ. Малопродуктивним підспособом морфологічного способу виступає суфіксація, зокрема нові прислівники деривовані за допомогою

постпозитивного форманта -о- (надактивно, замогильно, наджорстоко). Також малопродуктивним є префіксально-суфіксальний підспосіб морфологічного способу (*про-єв- ропейськ-и, по-чемпіонськ-и, по-президентськ-и*).

РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНА ТИПОЛОГІЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

2.1. Структурні, словотвірні типи новотворів поета

У сучасній українській мові кінця XX – початку XXI ст відбулися глобальні зміни, зумовлені новими економічними та політичними реаліями, інтенсивним розвитком науково-технічного життя, ІТ-галузі, демократичні зміни в суспільстві, мова, завжди відповідає новим умовам мовленнєвої комунікації, створює інноваційні засоби й способи вираження.

Лексико-семантичні зміни в мові демонструють тенденцію до економії слів, виникнення інновацій задля привернення уваги, увиразнення змісту тексту, спрощення, саме тому інноваціями стають аббревіатури, сленг та неологізми й okazіоналізми. Велику кількість лексичних інновацій утворено за аналогією існуючих змін у мові форм, з збереженням чи модифікацією моделей мовних конструкцій.

Диференціація між неологізмами й okazіоналізмами проведена за ознаками соціальної чи індивідуальної приналежності. Параметри словоутворення релевантні неологізмам та okazіональним одиницям.

Неологізми мають соціальну спрямованість, з'являючись в мові, позначають життєво важливі нові поняття, що виникають в результаті зміни підходів до пріоритетів науки і техніки, суспільних відносин, нових умов життя, соціальнополітичних змін. Призначення неологізмів – обслуговування мовних конструкцій: *browser* – браузер; навігатор; *e-book* – електронна книга [36, с. 25].

Okazіоналізми займають чільне місце у мові, адже утворені для внесення художньо-стилістичної номінації в межах визначеного контексту, відтворюючи внутрішні вимоги середовища де вони функціонують.

Okazіоналізми, на відміну від неологізмів, не обмежені в часі, відповідно зберігають свою новизну й свіжість. «Okazіональна лексична одиниця є

оригінальним явищем мови, якій притаманні позасистемність, непередбачуваність, безсумнівне переважання прагматичної функції і своєрідність реалізації семантичних компонентів» [36, с. 23].

Поезія Василя Стуса – інтелектуальний сплав жорсткості та впевненості з тонким ліризмом, медитативністю, глибоким філософським осмисленням буття, тому є актуальним й неосяжним об'єктом дослідження, з оригінальною формою та змістом.

Новаторство поета визначається як внесок у лексичний фонд української літературної мови, глибокий за змістом, образністю, експресивністю новоутворень, індивідуально-авторським змістом неологізмів. «Індивідуально-авторські неологізми Стуса художньо відтворюють високу напругу внутрішнього життя, для точного і глибокого осмислення якого, здається, бракує звичайних слів» [71, с. 1]

Індивідуальний стиль Василя Стуса – прагнення до новацій у галузі художнього слова, що і ріднить його як поета-дисидента з сучасною постмодерністською стилістикою. Дослідження новотворів у творчості сучасних письменників стверджує, що одним із найпродуктивніших способів деривації у творах Ю. Андруховича, Л. Дереша, С. Жадана, Ю. Іздрика, О. Ірванця, І. Карпи, Т. Малярчук, Ю. Покальчука, І. Роздобудько, В. Шкляра є різного типу складання: *всеразом, божевільно-безжально-вразлива, енкаведегестапо, водійас, темпорері-напки, романить=ром+манить, заводіяка=заводила + забіяка* тощо. Саме це поєднання зумовлен насамперед прагненням до небуденності, інтенсивності вираження думки [61, с. 137].

У поетичному доробку Василя Стуса велика кількість складних слів, тобто саме складання є провідним словотвірним типом його новотворів.

За різновидами складання в поезії Василя Стуса можна виділимо такі групи okazіонально-авторських новотворів: 1) складні іменники, що в лаконічній формі відображають явища й предмети дійсності: *життєіснування, душекрона, життєструмування, біль-жага, біль-самота, сонцелет, дивновзір, словобрухт*;

2) складні іменники протилежної чи взаємовиключної семантики як різновид оксюморона: *життєсмерть, смертеіснування, розлукостріча*; 3) складні прикметники, утворені від прикметниково-іменникових словосполучень чи поєднанням іменникових основ для стислої, але різнобічної характеристики предмета, явища: *іскроперий, серцеокий, медяногорла, доброокий, мертвокрилий, повногорла, порожньосердий, пружнотілий*; 4) складні дієслова: *многолітувати, простоголосити, тонкоголосити, всеобрушати, самонаростати*; 5) композити, першим компонентами яких є префіксоїди *без, все, само*: *безгук, безголосся, безокрай, безімення, вседобро, вседорога, вседорогий, всекволий, всезнищенний, всеначуванний, всенедочекавшись, всенепізнаний, всенепогасний, всепопереду; самодоходження, самодокір, самоосліплий, самострумувати*. Уживаються вони з відтінком нагнітання, емоційного вичерпання, підкреслення крайньої міри збільшення чи зменшення. Новотвори з початковим *само* Г. Бандальєр поділяє на три групи відповідно до наявності позитивного чи негативного емоційно-оцінного компонента в їхньому лексичному значенні; 6) композити, одним з компонентів яких є числівник (*сто, оба- перво-, першо-, дво-, семи-*): *стодумний, стожалі, первослід, двокрайо, обакрай* ('на обидва боки'), *семигори* (*І що кигиче в мертвій цій пустелі?/ Киги-киги – мов чайка з-над Дніпра./ О семигори горя, цвинтар велій,/ і я тут згину, як прийде пора?*).

Активними також є 1) префіксальний спосіб у творенні поетичних новотворів, що є наслідком поєднання прийменників з повнозначними словами: *за-світи* (*І не держу надії в бозі,/ коли пірвався в за-світи...*), *знебережений, знелюднілий, межисвіт, міжзорря, наднебо, надгроззя, наКрик* (*Отой прощальний змах тонкоголосий/ тремтливої руки, той голий наКрик - / пункти рами – щербати й яр, той пагорб - / яким зигзагом путь тобі значив?*), *налОми* (*О наломи гіркоти,/ що трудять груди!*), *наМерзи* (*О скрипки тьмавий гуд – мов скапує живиця,/ зникають наМерзи і вже хмеліє гін/ дзвінкого дерева...*), *напівдуші, переджиття, наприпочаток, недоновонароджений* (...*пробути/ в переджитті, наприпочатку спроб/ в*

*недоновонародженні. Дарма...), охвилі, передзима, перезло (Світ залито густою смолою/ **передум, перезла, перемсти**), поніч; 2) суфіксальний спосіб, яким утворені нові дієслова чи дієслівні форми: *басаман – басаманити (Гойдається вечора зламана віть,/ і синню тяжкою в осінній пожежі/ мій дух **басаманить**), гетьман – гетьманитися, витишити – витишений, глиб – глибіти, дитина – дитинити, зникає – зникомий, марний – марничити; 3) префіксально-суфіксальний спосіб: *окрилля (Та бійся знесеному бутъ:/ Ікарове **окрилля**/ вік наvertsатиме на путь/ досадного знесилля), омирення (Витворивши звіра/ з самого себе, ти, своїх **омирень**/ позбулий, послувався, наче дим,/ на попелищі власному), опазурити (Колись розпукне серце, чорний вечір/ **опазурить** твої одлеглі плечі...), розвесіння (Нашорошений пролісок - / Ніби зайчик уважний/ До вітрів і до шереху/ **Розвесіння** гіркого!); 4) безафіксний спосіб: *подзвонювати – подзвін (За частоколом років/ і зчастих бід, за німотою снів/ лягла долина. Мати і мосянжний/ ранковий **подзвін** од монастиря), присмоктати – присмокт (...і п'ють з тебе душу:/ **присмоктами** хвиль,/ **присмоктами** недолюбленого,/ **присмоктами** незбагненого,/ **присмоктами** недопитих спогадів), спახати, спалахувати – спох (Болото – аж гримить,/ а сонця **спох** – опукою на релях).****

Таким чином, характерною стильовою ознакою поезики Василя Стуса, її естетизації, виразності, неповторності мови та текстів, є складні індивідуально-авторські новотвори-композиції, різноманітні за своїми словотвірними моделями. Поширені у творчості поета й інші морфологічні способи словотворення, що надає мові поетичної вичурності і глибокого поетичного змісту.

Народжуються okazіоналізми на родючому ґрунті основного словникового запасу, поєднання продуктивних словотвірних моделей неповторні та глибоко індивідуальні поєднують несподівані лексеми, семантика та мотиви вживання виявляються у повній мірі лише в конкретному поетичному тексті.

2.2. Семантико-функціональні особливості неологізмів в поезії

Василя Стуса

Поет, як зазначає В.Стус, повинен бути людиною. Такою, що повна любові, долає природне почуття зненависті, звільняється од неї, як од скверни. Поет – це, насамперед, людина. А людина – це, насамперед, добродій.

Індивідуально-авторські новотвори В. Стуса яскраво ілюструють шляхи й способи поповнення лексичного складу мови, унаочнюють її словотвірні потенції, своєрідно відображають особливості національно-мовної картини світу, віддзеркалюють специфіку авторського світобачення і світовідчуття. Словотворча практика Василя Стуса була надзвичайно креативною, загалом зафіксовано 1113 авторських лексичних новотворів. [58 с. 130]

Значний відсоток індивідуально-авторської лексики фіксує Словник поетичної мови Василя Стуса, укладений Л. Оліфіренко. Погоджуємося з думкою дослідниці, що значення більшості неологізмів «є настільки прозорим, вони настільки влучно підкреслюють думку автора та органічно вплітаються в зміст твору, що сприймаються, як давно відомі, і не можна уявити, якими іншими одиницями можна було б їх замінити» [72]. Так, загальномовного звучання набувають лексеми *безвесельний, безпуть, білота, виболюватися, виінакишувати, витихнути, витишитись* та ін. Наприклад:

Безвесельний,-а,-е, поет. Який не *має* весел. І забутим ранком / човном безвесельним замрівся світ [72, с. 50].

Безпуть,-і, ж. У значенні *бездоріжжя*. Хто прийме їхню зненавиду? /Лиш **безпуть**, поєдинча путь [72, с. 203].

Білота,-и, ж. *Невинність, святість*. Прости мені, що ти, така свята, /у хижому вогні - свіча - горіла, / о як та білота болила / о як болила біла **білота!** [72, с. 274].

Окремий пласт становлять одиниці, утворені шляхом поєднання займенника *-все* та іменника або прикметника (*всепокірний, всепрозріння, всерозх- рестя, всетривога, всечекання* та ін.):

Всепокірний,-а,-е. Дуже сумирний. Не всемогутній, /а **всепокірний** перед диким звіром, ім'я якому - Правда і Любов [72, с. 68].

Всепрозіння. На всерозхресті люті і жаху, / на **всепрозінні** смертного скрику / дай мені, Боже, чесного шляху, / дай мені, Боже, гордого лику! [72, с. 320].

Всерозхрестя. На **всерозхресті** люті і жаху, / на **всепрозінні** смертного скрику / дай мені, Боже, чесного шляху, / дай мені, Боже, гордого лику/ [72, с. 320].

Всечекання. Це все юрма. Ініч. І брат мій спить. / Росте під стелю **всечекання** [72, с. 328].

Філософську рецепцію «я - світ» найбільш довершено репрезентують композити, утворені поєднанням двох основ (компонент *само* + іменник, рідше - прикметник). Наприклад:

Самоуникання. ... ти, янголе, / припнутий гострожалими списками / до тіла власного - хреста подоба - втрачаєш право **самоуникання**, / самопереростанняскрайніхмеж... [72, с. 146].

Самобіль. Сто ночей / попереду і сто ночей позаду, / а межі ними - лялечка німа: / розпечена, аж біла з **самоволлю...** [72, с. 97].

Самовтеча. Дорога **самовтечі**, непідвладна / моїм бажанням, рине, як вода [72, с.167].

Зауважимо, що лексеми *самозамкнений* і *самознищення* не зафіксовані ні в загальномовних словниках, ні у Словнику поетичної мови Василя Стуса. Останнє джерело поряд із неологізмами *стожальне*, *стожурба*, *сторозтриклятий* та ін. не подає також одиниць *стогрім* і *столобий*.

Цікавим є і той факт, що укладач Словника Л. Оліфіренко лексеми *сторіки* та *самостріл* трактує як індивідуально-авторські. Але ж слово *самостріл* СУМ фіксує зі значенням 'старовинна зброя' [72, с.48]. До речі, серед ілюстративного матеріалу нема Стусових поезій. А мовна одиниця *сторіки* відома ще з Шевченкових рядків: «*І потече сторі-ками кров у синє море*». Не можемо погодитися і з тим, що лексема *засвіти* - авторський неологізм В.

Стуса [72, с.33]. Лексичну одиницю *басаманити* укладач теж фіксує як індивідуально- авторське утворення замість узуального, [72, с.12].

Якщо брати до уваги одиниці із компонентом *себе-*, то словник Л. Оліфіренко подає тільки лексему *себекрай* [72, с.74]., тоді як у В. Стуса є ще себеявлення («Те безмежжя сил, розбурханих од молодого болю, / ті парури зусиль, та виднота / *себеявлення* /.../Ось ти є, непевносте» [72, с.222]).

Негативну семантику увиразнюють лексеми *щонаймертві* і *тойсвіт* (їх не фіксує жоден словник), у яких виразно стирається грань узуального, натомість вирізняється авторське мовомислення, що відображає різнотипну настроєвість і апелює до ментального відтворення дійсності. Порівняймо: «Сомнамбулами бродять щонаймертві. /І так їм хочеться межі чужих кісток/свій непомітний віднайти куток, / щоб там боялись смерті» [72, с.72]. (тут утворено ступінь порівняння прикметника, який не підлягає ступенюванню) і «На вістрі струмує осика/і сяєвом сходить цвинтарним /защедра щопта Вельзевула твій тойсвіт підносить до уст» [72, с.268]. (Юкстапозит *тойсвіт* утворений поєднанням займенникової та іменникової основ).

Отже, автор вдається до власного словотворення для влучного висвітлення думки і, зрештою, для передачі національно-культурної інформації.

Як зазначає Д. Стус, особливу увагу Василь Стус зосереджує на тематичній стороні своєї творчості. У середині шістдесятих років прямих текстових запозичень не так і багато, зате тематичне розмаїття є. Далі – лише розростання, поповнення тематичних площин ушир і заглиблення у психологічні мотивації ліричного героя. У цей період В.Стус ґрунтовно ознайомлюється з класичними традиціями Давньої Еллади.

Тут навіть бачимо прагнення видати бажане за дійсне, адже єдиною відповідною на той час ознакою була кількість рядків вірша. Але ні римування, ані розмір не витримано в класичному стилі. Ще варто зауважити у цей період глибоку зацікавленість античністю, особливо трагедійною та

історичнофілософською [5, с.27]. Образи такої тональності узагальнюємо в образ самої України, зрадженої й зрадливої, моєї й чужої мені, божевільної «вичужілої вітчизни», «храму, зазналого скверни», «нестерпної рідної чужини» – України, де нема живих людей – Горить свіча – А спробуй відшукай людину На всю велику Україну.

Комплекс почуттів, якому короткий вислів дав Іван Франко, коли заявив свою нелюбов до батьківщини: «Я не люблю її з великої любові». Бо і звідки б бралися ці прокльони, інвективи, дорікання, якби Україна не боліла кожним нервом, кожною краплею крові, кожною думкою? Єдиний можливий логічний висновок: «Пора ненависти заходить», «потрібен янгол помсти», Боже, розплати шаленої, Боже, шаленої мсти, Лютости всенаученної Нам на всечас відпусти. Якщо представити це політичною програмою, то можна було б сказати, що вона далеко виходить поза межі легалізму гельсінкських груп. Як писав критик Юрій Шерех: «Але Стус не політик і не вождь нації, він людина і поет, і він широко відкритий і просто протилежним почуттям – не мститися, а прощати, не нищити, а покрити омофором любови: Вертай назад і, добротою хорий, Розтань росю димною між трав. Щоб у тому ж вірші знову бути охопленим гнівом і вигукувати «шалій, шалій, моя ненависте».

Страждання виявляє у творах В.Стуса загальнолюдський філософський зміст: це – «по вітчизні вічні страсті» – одвічний болісний пошук людиною втраченого раю, землі обітованої, не лише як ідеального територіального, соціокультурного середовища, а насамперед як пристанища духу, гармонії всередині внутрішнього світу». Василь Стус належить до шістдесятників, до тієї когорти поетів, для яких цінність внутрішнього світу людини, його досконалість, морально-етична довершеність посідає провідне місце. Основним джерелом поповнення словникового запасу мови є утворення нових лексичних одиниць на основі рідної мови шляхом використання різних засобів словотворення. І вагоме значення у цьому процесі відіграють авторські неологізми. Індивідуально-авторські новотвори Василя Стуса є певним внеском у дослідження механізму виникнення художньо-образного тексту.

Василь Стус не лише опановує нові теми, дошукується нових форм, творить нові образи, а й збагачує лексику власними словами, що свіжо й оригінально відтворюють особливості різноманітних сфер буття усього суспільства, у тім числі й окремої людини. Вживані поетом індивідуально-авторські неологізми виконують радше оцінно-виражальну функцію, аніж номінативну функцію. Митець продукує їх передусім для того, аби читач, сприймаючи художній твір, сам відчував процес народження нового слова. Морфемна будова авторських неологізмів Василя Стуса допомагає простежити й лексичне значення оказіоналізмів. Основним способом з'ясування семантики Стусових неологізмів є звернення до слів-мотиваторів. Найчисельнішу групу, відповідно до будови, утворюють двокомпонентні Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти 242 неологізми, кожен з компонентів яких доповнює значення один одного: архітрави, водотеча, воєнраб, воєнробство, жертво-кат, като-жертва, косопис, кривоокість, міжзорря, міжхвиля, протобажання, пустограка, розлукозустріч, стозвуччя, чорностав.

Уся творчість Василя Стуса, яка за словами Михайлини Коцюбинської, стала борсанням «людини з чистою душею і прямим хребтом у неправовому світі» [1, с. 14], пронизана лексемами, що віддзеркалюють глибокі душевні переживання та пошуки поета - складними конструкціями на позначення негативно-емоційного стану. Досить чисельною групою у мовотворчості поета стали іменники-неологізми із першим компонентом само-, що вказують на скерованість дії, названої другою частиною слова, на самого себе, передають особистісні страждання, розчарування, зневіру, спричинені конкретними історичними обставинами, політичною ситуацією: самобіль, самовигнання, самовтрата, самодар, самозагасання, самозмалення, самозрада, самолють, самонародження, самопочезання, самопрозрівання, самороздаровування, самосмерть. Препозитивний іншомовний компонент архі-, що з грецької мови перейняв значення 'зверхність, старшинство' надає іменнику трави (архітрави) окресленості найвищих, найбільших. Компонент архі-, як відомо,

вказує й на церковну зверхність. Отже, ми можемо зробити висновок про частину *архі-* як ознаку певної давності, старовинності, архаїчності. У контексті неологізми, відповідно, можуть набувати значення чогось найдавнішого і, можливо, ніколи не існуючого, а лише уявного, символічного: до прикладу, трав, рослин.

Значну частину новотворів В.Стуса становлять і префіксальні утворення. Префікс *ви-*, наприклад, надає лексемі значення закінченості, крайності чогось: *витерп* – межа терпіння; *вивістря ножа* – найтонший, найгостріший край ножа; *вискалок* – частинка душі ліричного героя. Префікс *над-* виражає позначення особи, якій надається перевага над ким або чим-небудь, антонімічним є префікс *недо-*, що вказує на неповноту дії чи предмета, порівняємо: *надлюдина* та *недолюдина*. Лексему *провеснянка* В. Стус утворює від іменника *веснянка* (хорова народно-побутова пісня) за допомогою префікса *про-*, що вживається для творення іменників і прикметників із значенням 'на зразок, подібний до, прообраз; який підтримує кого-небудь, виконує чийсь волю, розділяє чийсь Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти - погляди'. Таким чином, *провеснянка* – це пісня, схожа на *веснянку*, пісня, яка про щось сповіщає. У контексті це значення розширюється і символізує загалом прихід чогось, можливо, певних змін у житті героя. Заперечення поет передає за допомогою префікса *не-*: *невір* – це людина, яка не вірує. Словотворчий префікс *о-*, що вказує на викінченість чогось, його сформованість, утворює іменники *охвиля* – наплив почуттів, думок, чітко визначених, зрозумілих; *опорядунок* – обов'язкове визволення ліричного героя з важкого, скрутного становища; *окрилля* – піна, яка здіймається на хвилях під час їх коливань, *оцвіття* – сукупність усіх розцвілих квітів на ясені.

Префікс *між-* вживається для творення іменників на означення проміжності: *міжхвиля* – простір між хвилями, що передає вагання ліричного героя у коханні; *міжзорря* – крім космічного простору між зорями, символізує

ще якісь вищі духовні сфери, до яких прагне людина. Значення префікса при- у слові присмута з'ясовуємо, підібравши до нього синонім біля. Отже, присмута – це не лише сум, журба, невеселий настрій, а і все те, що супроводжує це почуття. У будові неологізму стерп виділяємо префікс с-, що вказує на завершеність, доконаність терпіння. Префікс пере- вказує на повторення: перехлюп (рук) – це повторювані різкі рухи руками, що нагадує хлюпання води; перехлип – повторювані важкі подихи, спричинені плачем. Префікс по- вказує на значення 'який відбувається після попереднього'. Так, наприклад, лексема потома – це послаблення сил, якому вже передували такі відчуття; okazіonalіzm поніч означає частину доби – перехідну від ночі до ранку; повесіння – це період по закінченні весни, перехідний етап між двома порами року чи життя; помежів'я – перебування поза межею допустимого.

Початок чогось нового, його розвиток віддзеркалює префікс роз- : *розвесіння* – початок процесу потепління, розквіту, приходу весни; *розтривога* – це хвилювання, переживання, стан за значенням «розтривожити». Префікс па- вказує на значення «за», «поза». Отже, аналізоване слово «паніготь» у контексті допомагає передати, як почуття ліричного героя вражають кожную його клітину. Компонент іно- – це префікс, запозичений зі старослов'янської мови, Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти який означає «чужий»: іножиття, інобуття – це чуже життя, можливо, і на цій землі. Okazіonalіzmi, що є суфіксальними утвореннями, вживаються у Стуса рідше. Так, зменшено-пестливі суфікси -инк- та -ик утворюють лексеми блакитинка, шротик.

Суфікси -ств (-цтв) та -анн утворюють абстрактні іменники із збірним значенням, як-от: воєнробство, убійництво, поцілання. За допомогою суфіксально-префіксального способу утворюється okazіonalіzm *незглибимість*. Суфікс -ість- вказує на абстрактність іменника, а префіксу нез- властиве заперечення. Отже, дана лексема характеризує стан людини, коли для неї, з одного боку, все є значущим, а з іншого, стає незмістовним. У творчості В.Стуса образно-сміслову опору становлять нульсуфіксальні деривати. Вони

не лише орнаментують вислів, а й стають показником енергійної, динамічної системи письма – передають емоційно-оцінне ставлення поета до зображуваного.

Порівняємо: *терпіти – витерп, стерп; боліти, лютувати, дарувати – самобіль, самолють, самодар*. Отже, неологізація (утворення нових слів різними способами) є виразною особливістю стильової манери Василя Стуса. Наукове опрацювання індивідуально-авторських неологізмів поетичної мови має значну наукову перспективу. Дослідження живих номінативно-експресивних процесів, що відбуваються у мові, дають поштовх до прогнозування перспектив розвитку словотвірної системи сучасної української мови.

Таким чином, світ художнього тексту є складним мозаїчним утворенням, який інтегрує множину різних світів, що існують в ньому не статично, а динамічно. Дослідження особливостей функціонування мовних засобів у художньому тексті й особливостей стилістичної майстерності письменника не можливе без урахування семантичної місткості екстралінгвістичних факторів. Аналіз власне мовних фактів, зорієнтований на органічне поєднання з дослідженням закономірностей вираження ідейно-образного змісту твору, підносить інтерпретацію на якісно новий ступінь, коли зводяться до мінімуму інтуїція і суб'єктивізм.

ВИСНОВКИ

1. Загалом у лінгвістичній науці поняття “неологізм” незважаючи на давню традицію його вивчення, залишається досить суперечливим. До визначення цього мовного явища існує два підходи – вузький і широкий, в основі яких лежать різні ознаки неологізмів.

Так, прихильники вузького підходу, ґрунтуючи свої міркування на денотативному критерії, основне призначення неологізмів вбачають лише в позначенні нових реалій (понять, предметів, явищ). Отож, деякі словники визначають неологізм як слово чи мовний зворот, що недавно з’явилися в мові для позначення нового або вже усталеного поняття та предмета. Отже, за визначення більшості лексикографічних джерел, неологізми визначаються як слова, значення слів або словосполучення слів, які з’явилися в певний період у мові або використані один раз (“оказіональні” слова) в тексті або акті мовлення нові слова й словосполучення з новими значеннями, які з’явилися в мові в результаті запозичення, калькування, словоскладання, аббревіації, переносу, розширення або звуження значення.

2. Авторські неолексеми (або оказіоналізми) народжуються як результат письменницького пошуку найбільш влучної та експресивно виразнішої порівняно із загальноновживаною лексикою форми вираження думок, настроїв, почуттів. Це прагнення до оновлення й поетизації мови завдяки віднаходженню одиниць, «що утворюються за наявними в мові моделями, але не використовуються в загальноновживаному словнику. ...мають індивідуальний характер, вживаються тільки в умовах певного контексту, який дає змогу розкрити їхнє значення» Отже, неологія - це наука, що фіксує та класифікує, спостерігає за адаптацією та здійснює лексикографічне розроблення нових слів.

Досі немає чіткого визначення й розмежування основних понять неології. Учені погоджуються, що предметом вивчення названої науки є нове слово (неологізм), але з наданням чіткого визначення цьому поняттю виникають

певні проблеми. Неологізм не є статичним, він має динамічну природу, тому часом важко визначити межі перебування новоутворення в статусі неологізму. Т. Попова, досліджуючи неологізми, виділила кілька лінгвістичних напрямів вивчення новотворів, що визначають сутність [66, с. 4]:

- за стилістичною теорією до неологізмів уходять стилістично марковані слова, значення слів та фразеологізми, що містять у собі конотацію новизни, яка відчувається мовцем і залежить від його мовної компетентності;
- психолінгвістична теорія представлена в дослідженнях С. Тогоєвої, яка визначає *неологізм* як мовну одиницю, що не траплялась раніше в мовленнєвому досвіді носія мови;
- неологізми (за лексикографічною теорією) - це слова, що не потрапили до словників;
- денотативна теорія визначає неологізм як слово на позначення нового явища (денотата), поняття тощо;
- прихильники структурної теорії зараховують до неологізмів лише структурно і формально абсолютно нові слова (одиниці, створені на основі відомих у мові морфем, на їхню думку, можуть бути в будь-який час відтворені мовцями, є зрозумілими для них, не можуть вважатися неологізмами);
- конкретно-історична теорія Н. Котелової потребує уточнення сутнісної новизни неологізму в просторі й часі та зазначає, що «неологічність» слова має певні хронологічні (нове для певного часу) та просторові (нове для багатьох мов, національної або літературної мови, певної «підмови» (діалекту, жаргону), для мови чи мовлення) межі.

Також певні проблеми виникають зі спробами визначення й розмежування таких понять *неології*, як «неологізм» і «оказіоналізм». Деякі мовознавці протиставляють *оказіоналізм* і *неологізм*, перший трактують як одиницю мовлення, а другий - як одиницю мови; перший як такий, що виникає безпосередньо під час мовлення в конкретних мовленнєвих ситуаціях, а другий - як такий, що існує окремо від контексту й здатний до відтворення; перший має конкретного автора, другий – загальномовний; перший виникає

переважно випадково, другий – за законами й під тиском певної мови (цілком закономірно).

Як визначає А. Ликов, *неологізми* – це нові слова мови на початку своєї історії мовного життя [61, с. 85]; вони з'являються в певний період і згодом перестають бути новими, потрапивши до активної або застарілої лексики; okazіональні слова не мають здатності старіти, а тому не можуть бути новими словами, тобто позбавлені можливості називатися неологізмами.

Українська дослідниця Ж. Колоїз вважає *оказіоналізми* прототипами кожного загальномовного неологізму, першим кроком функціонування в мові: усе нове під час свого народження є випадковим, створюється не всіма носіями мови одночасно, а окремим індивідом. Окреслює таку модель функціонування та адаптації неологізмів у мові:

- 1) okazіональний - щойно створений неологізм, що не вийшов за межу конкретної ситуації спілкування;
- 2) узуальний - неологізм, який вийшов за межі ситуації спілкування, сприймається суспільством, але не вийшов за межі пасивності;
- 3) узуальний, який долає межу пасивності й перестає бути неологізмом .

Ознакою долаття межі пасивності неологізму вважають фіксування новоутворень у загальномовних словниках, яке відбувається в три етапи:

- 1) перша фіксація неологізму в наукових статтях, дисертаціях тощо;
- 2) фіксація відібраних найбільш поширених новоутворень у спеціальних словниках неологізмів;
- 3) остаточне закріплення неологізму в мові, про що свідчить розміщення в тлумачному словнику.

Динамічність і багатогранність неологізмів викликало потребу оцінювати за різними критеріями і, як наслідок, спричинило виникнення великої кількості різноманітних класифікацій.

Виділяють такі типи класифікацій неологізмів:

- 1) за видом мовної одиниці:
  - неолексеми - нові слова;

- неофраземи - нові фразеологічні утворення;
- неосемеми - нові значення старих слів.

Серед неолексем розрізняють:

- власне неолексеми - слова, що характеризуються абсолютною новизною і форми, і змісту (як правило, це запозичення з інших мов);
- новотвори - слова з новою формою і новим значенням (слова, створені за питомими словотвірними моделями зі слів, що вже є в мові);
- трансформації - слова, в яких нова форма поєднується зі значенням, що передавалося раніше іншими лексичними засобами;
- семантичні неологізми - наявні в мові форми, які або повністю змінюють своє значення, або до наявної семантичної структури додають новий лексико-семантичний варіант;

2) за видом означуваного поняття, явища, виділяють неологізми, що позначають:

- новуреалію;
- старуреалію;
- актуалізовануреалію;
- реалію, яка відмирає;
- реалію, якої не існує;

3) за ступенем новизни мовної одиниці:

- абсолютні (сильні) - слова, яких не існувало в мові раніше;
- відносні (слабкі) - слова, які вже існували або існують у мові, але отримали нове значення;

4) за способом утворення:

- запозичені (розрізняють зовнішні й внутрішні);
- словотвірні (утворені за словотвірними моделями конкретної мови);
- семантичні (утворені через переосмислення слів, що вже є в мові, серед яких розрізняють метафоричні, метонімічні, звуження або розширення значення тощо);

5) за рівнем соціалізації:

- узуальні - одиниці, що ввійшли в мовну систему;
- okazіональні - одиниці мовлення:
- потенціоналізми - слова, що згодом перетворюються на узуальні неологізми;
- індивідуально-авторські;
- б) за типом освоєння неологізмів:
  - моментальні входження, що виникають одразу з появою важливих і актуальних реалій;
  - поступові входження, що апробуються в мові через вживання в синонімічних рядах;

3. Поезія В. Стуса багата на слова, утворені поєднанням двох основ слів, здавалося б, протилежних за значенням, які незвично поєднуються разом, але виразно підкреслюють думки й почуття поета. Несподівані словосполучення, створені шляхом основоскладання з використанням прийому оксюморона більш рельєфно передають задум митця, підкреслюють авторські асоціації, підсилюють гостроту думки (напр.: смертеіснування, життєсмерть, розлукостріча тощо).

Створив Василь Стус і слова, значення яких є настільки прозорим, вони настільки влучно підкреслюють думку автора та органічно вплітаються в зміст твору, що сприймаються, як давно відомі, і не можна уявити, якими іншими одиницями можна було б їх замінити (напр.: білота, вискалок, ізвомплений тощо).

У художній мові поета актуалізуються передусім okazіональні іменники та дієслова, які разом з узуальними іменниками та дієсловами складають семантичну основу будь-якого висловлювання, і суть не тільки в наявності цих частин мови (на цій основі будується майже кожне висловлювання), а в їх ролі у тексті, в доцільності чи недоцільності використання.

4. Для індивідуального стилю Василя Стуса характерне прагнення до новацій у галузі художнього слова. І цим поет-дисидент є близьким сучасній постмодерністській стилістиці.

5. Завдяки незвичному утворенню слів, незвичній сполучуваності, семантичній і функціональній різноманітності та художній майстерності автора, новотвори характеризуються смисловою багатоплановістю, стилістичною активністю. Вони легко стають основою метафоричних образів. Оригінальними, свіжими є okazіональні метафори, зміст яких часто можна зрозуміти лише з контексту, що передає задум автора. Словотвірний аналіз художніх новотворів Василя Стуса вимагає контекстуальної цілісності, оскільки його поезія виражає світобачення і світосприймання поета, у якого «звук стає кольором, колір запахом, запах дотиком».

6. На матеріалі «Словник поетичної мови Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори» Л.Олефіренко, аналізу дібраних з поезії В.Стуса індивідуально-авторських неологізмів та з урахуванням попередніх структурних, словотвірних класифікацій неологізмів та okazіоналізмів в українській мові [72], ми виявили такі структурні словотвірні типи індивідуально-авторських неологізмів в поезії В.Стуса:

1) складні іменники, що в лаконічній формі відображають явища й предмети дійсності;

2) складні іменники протилежної чи взаємовиключної семантики як різновид оксюморона;

3) складні прикметники, утворені від прикметниково-іменникових словосполучень чи поєднанням іменникових основ для стислої, але різнобічної характеристики предмета, явища;

4) складні дієслова

5) композити, першим компонентами яких є префіксоїди

6) композити, одним з компонентів яких є числівник.

Активними також є:

1) префіксальний спосіб у творенні поетичних новотворів;

- 2) суфіксальний спосіб;
- 3) префіксально-суфіксальний спосіб;
- 4) безафіксний спосіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна: монографія. Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови; Б. М. Ажнюк. Київ: Рідна мова, 1999. 450 с.
2. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. Мовознавство. 2001. №3. С. 48-54.
3. Актуальні проблеми українського словотвору: Зб. наук. Праць. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 669 с.
4. Алаторцева С. И. Проблемы неологии и русская неография: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01. Санкт-Петербург, 1998. 317 с.
5. Андрейченко О. І. Лексико-фразеологічна основа текстів політичних дискусій (на матеріалі української преси кінця XX — початку XXI століття): автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. І. Андрейченко. Київ, 2006. 23 с.
6. Арешенкова О. Ю. Мовностилістичні засоби увиразнення текстів медійної реклами. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2011. Вип. 6. С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2011_6_3.
7. Арешенкова О. Ю. Неологізми як засіб увиразнення рекламних текстів. URL: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/download/1033/909>.
8. Арутюнова Н.Д. Логический анализ языка: языки динамического мира / Н.Д. Арутюнова. Дубна: Межд. университет "Дубна", 1999. 458 с.
9. Архангельська А. Неофемінізація новітньої доби як чинник розбудови української мови: у пошуках втраченого? XX-XXI століття: жанрово-стильові й лінгвістичні метафорфози в українській мові та літературі: Монографія. Оломоуць: Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці, 2016. С. 171-204.
10. Архангельська А. М. Фемінні інновації в новітньому українському назовництві. Мовознавство: Науково-теор. журнал Ін-ту мовознавства ім. О.О.Потебні. 2014. №3. С. 34-50.

- 11.Бабенко Н.Г. Оказиональное в художественном тексте. Структурно - семантический анализ. URL: http://vmw.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Article/baben_okk.php
- 12.Бандальєр Г. Експресивність як визначальна риса поезії В.Стуса. *Вісник НАН України*. 2005. №9. С. 44-49.
- 13.Баранник Д. Х. Українська мова на межі століть. *Мовознавство*. 2001. №3. С. 40-47.
- 14.Баранник Д.Х. Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови (на захист розмовного стилю). 2008. № 4-5. С. 18-31.
- 15.Бартоліні М.О. Горбач. Українське аргю. Львів: Інститут ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. 636 с.
- 16.Биби́к С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення: [монографія]. Ніжин: Вид-во «АспектЕПолі-граф», 2013. 589 с.
- 17.Бічай Ю.В. “Модні” слова в сучасній російській мові (на матеріалі тлумачних словників і мовленнєвої практики мас-медіа кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова». Дніпропетровськ, 2003. 20 с.
- 18.Бондар М. В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця ХХ — початку ХХІ століть: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Ін-т філології. Київ, 2004. 19 с.
- 19.Бондар О. І. Сучасна українська мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч.по-сібн. Київ: Академія, 2006. 367 с.
- 20.Будагов Р.А. Новые слова и значения. Человек и его язык. Москва: Наука, 1976. С.147-153.
- 21.Булаховський Л.А.Вибрані праці: в 5 т. Київ: Наук. думка, 1975. Т. 1: Загальне мовознавство. — 496 с.
- 22.Винник В.О. Жаргон Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський

- В.М., Тараненко О.О. (співголови), М.П.Зяблюк [та ін.]. 2-ге вид., випр.. і доп. Київ: Укр. енцикл., 2004. С. 183-183.
23. Вільчинська Т. П. Семантико-словотвірна характеристика оцінних назв осіб в українській мові: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 українська мова / Т. П. Вільчинська. Тернопіль, 1996. 182 с.
  24. Вільчинський О. К. Зміни оцінності, пасивізація та реактуалізація лексичних одиниць у мові друкованих ЗМІ Тернопільщини в період суспільних змін (1989-1991 pp.). URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.
  25. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект): монографія / Г. М. Вокальчук. Рівне: Науково-видавничий центр «Перспектива», 2004. 523 с.
  26. Вокальчук Г. М. Вивчення неологізмів у вузівському курсі сучасної української літературної мови / Галина Миколаївна Вокальчук // Пед. науки: зб. наук. пр. Суми, 2002. Ч. 2. – С. 24–29.
  27. Герман В. В. Індивідуально-авторські неологізми(оказіоназизми) в сучасній поезії (60-90 pp): автореф. дис.: канд. філ наук. К. 1999. 22 с.
  28. Гладка В.А. Поняття «неологізм» у світлі сучасних лінгвістичних парадигм. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна.— 2009. Вип. 11. С. 170-177.
  29. Горбач О. Арго українських лірників. Мюнхен, 1957. Ч. 1. С. 5-44.
  30. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? Українська мова. 2013. № 2(46). С. 3-11.
  31. Городенська К. Нові запозиченні і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови. Українська термінологія і сучасність: [зб. наук. праць. вип. VIII / відп. ред. Симоненко Л. О.] К.: КНЕУ, 2009. С. 3-9.
  32. Городенська К. Українська неологія / К. Городенська. Українська мова. 2009. №3. С. 137-141.
  33. Грещук В. В., Бачкур Р. О., Джочка І. Ф., Пославська Н. М. Нариси з

- основоцентричної дериватології. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2007. 348 с.
- 34.Грещук В.В. Український відприкметниковий словотвір. Івано-Франківськ: Видавництво «Плай» Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, 1995. 208 с.
- 35.Дергач Д. Стилїстика онїмів українських мас-медїа: монографїя Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. 270 с.
- 36.Дзендзелівський Й. Арго волинських лірників. Українське і слов'янське мовознавство: зб. праць. Українознавча бібліотека НТШ. Львів, 1996. Ч. 6. — С. 310-349.
- 37.Дзюбіна О.І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 [Електронний ресурс] Львів, 2016. 206 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/dis_dzyubina.pdf
- 38.Єрмоленко С. Говіркове багатоголосся сучасної української прози. Українознавство. 2008. Число 1. С. 198-205.
- 39.Єрмоленко С. Мовно-естетичні знаки української культури. К.: Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
- 40.Єрмоленко С. С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць / С. С. Єрмоленко. Київ. Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. — 384 с.
- 41.Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилїстика та культура мови. Київ: Довіра, 1999. 416 с.
- 42.Жижома О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискусі 80 – 90-х років ХХ столїття : дис. ...кандидата філол. наук : 10.02.01 / О. О. Жижома. Київ, 2003. 242 с.
- 43.Жирик О.А. Стилїстична транспозиція термінологічної лексики в сучасній українській мові (кодифікаційний аспект): дис. канд. філол. Наук. Тернопільський нац. пед ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2007. 274 с.
44. Жуков А. В. Переходные фразеологические явления в русском языке. Новгород: НГУ, 1996. 132 с.

45. Загнітко А. Естетичне навантаження okazіоналізмів у поезії В. Стуса. Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. Вип. 8. Донецьк: ДонНУ, 2001. С.209-214.
46. Зайцева В. В. Метонімія як спосіб вторинної номінації у мові друкованих засобів інформації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. В. Зайцева. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
47. Зайцева С. В. Лексико-стилістичні та словотвірні особливості українськомовного блогу: дис.. канд.. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2015. 254 с.
48. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови.— Запоріжжя: Вид-во Запорізького держ. ун-ту, 1998. 430 с.
49. Зозуля О. Багатокомпонентні okazіоналізми в поезії Оксани Забужко. URL: http://www.philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/.../419_423.pdf.
50. Ильясова С. В. Новые реалии общественно-политической жизни и их отображение в инновациях (на материале инноваций конца XX в.). Филология и культура: Тезисы II междунар. конф в 3ч. Ч.11. Тамбов: ТГУ, 1999. 134 с.
51. Ілик Т. Інтержаргон як елемент жаргонної системи української мови. Лінгвістичні студії. Вип. 12. Донецьк: ДонНУ, 2004. С. 196-200.
52. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова; за ред. С. О. Карамана. Київ: Літера, 2011. 560 с.
53. Карпець Л.А. Український спортивний жаргон: структурно-семантичний аспект: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2006. 19 с.
54. Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф., Критська В. І., Пуздирєва Т. К., Романюк Ю. В. Вплив суспільних змін на розвиток української мови, Монографія; Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
55. Карпіловська Є.А. Вплив інновацій на стабільність мовної системи: регулятори системної рівноваги. Мовознавство. 2008. № 2/3. С. 148-158.
56. Катлинская Л. П. Живые способы создания русских слов. Москва: Прометей,

1995. 165 с.
57. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. Москва, 1994. 320 с.
58. Котелова Н. З. Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов. Новые слова и словари новых слов. Москва: Наука ЛО, 1978. - С. 5-26.
59. Кравченко Є. Новотвори у поетичному дискурсі В. Стуса в аспекті художньо-естетичної концепції А. Загнітка. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=8719>.
60. Ліпкевич О.Б. Семантика Індивідуально-авторських неологізмів українських поетів-дисидентів XX століття // *Одеський лінгвістичний вісник*. Спецвипуск 2017. С. 128-140.
61. Лыков А.Г. Можно ли окказиональное слово называть неологизмом? Русский язык в школе. 1972. № 2. С. 42-53
62. Мазурик Д.В. Іноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки XX ст.): дис. ... кандидата філол.наук: 10.02.01/Д.В.Мазурик. Львів, 2002. 212 с.
63. Мельник С. М. Словотвірні особливості неологізмів у сучасній постмодерністській прозі С.136-140 URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npkpnu_fil_2010_23_30.pdf
64. Молотков А. И. Основы фразеологии русского языка/А.И. Молотков. Москва: Наука, 1977. 129 с.
65. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект. Ростов: РИД, 1986. - 160 с.
66. Попова Т. В. Неология и неография современного русского языка: учеб. пособие /Т. В. Попова, Л. В. Рацибурская, Д. В. Гугунава. Москва: Наука, 2005. 96 с.
67. Реформатский А. А. Введение в языковедение. Москва: Наука, 1967. 536 с.
68. Рубчак Б. Перемога над прірвою. Василь Стус. В житті, творчості, спогадах та

- оцінках сучасників. Балтимор; Торонто : Смолоскип, 1987. 463 с.
69. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. Полтава : Довкілля К, 2006. С. 650.
70. Семенюк О. А. Язык эпохи и его отражение в сатирико-юмористическом тексте / Олег Анатольевич Семенюк. Кировоград : РИЦ КГПУ им. В.К. Винниченко, 2001. 368 с.
71. Сенько Е. В. Теоретические основы неологии. Владикавказ: ВИД, 2001. 235 с.
72. Словник поетичної мови Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори / Уклад. Л.В.Оліфіренко. Київ: Абрис, 2003. 90 с. URL: <http://ukrlife.org/main/minerva/slovnykstus.htm>.
73. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/>.
74. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова. Москва, 1982. 1437 с.
75. Стишов О.А. Номінації осіб у сучасній українській мові (на матеріалі дискурсу ЗМІ). URL: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=963.
76. Стишов О. А. Тенденції розвитку лексики сучасної української мови (на матеріалі мови мас-медіа) // Лінгвістичні студії: на пошану корифею: зб. наук. пр. і вітань із нагоди 90-ліття від дня народження доктора філологічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Сергія Івановича Дорошенка. Харків, 2014. С. 55–66.
77. Стишов О.А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. Біла Церква : «Авторитет», 2019. 198 с.
78. Стишов О. А. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2012. № 1. С. 406-415.
79. Стратулат Н. В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови // *Мовознавство*. 2007. № 3. С. 69-77.

80. Сучасна українська літературна мова : підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін. ; за ред. А. П. Грищенка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Вища школа, 1997.

ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

_____
Прізвище, ім'я, по батькові

_____
Факультет

_____
Шифр і назва спеціальності

_____
Освітня програма

ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Усвідомлюючи свою відповідальність з надання неправдивої інформації, стверджую, що подана кваліфікаційна (магістерська) робота на тему:

« _____ »

є написаною мною особисто.

Одночасно заявляю, що ця робота:

- не передавалась іншим особам і подається до захисту вперше;
- не порушує авторських та суміжних прав, закріплених статтями 21–25 Закону України «Про авторське право та суміжні права»;
- не отримувалась іншими особами, а також дані та інформація не отримувались у недозволений спосіб.

Я усвідомлюю, що у разі порушення цього порядку моя кваліфікаційна робота буде відхилена без права її захисту, або під час захисту за неї буде поставлена оцінка «незадовільно».

_____
(дата)

_____
(підпис
здобувача освіти)